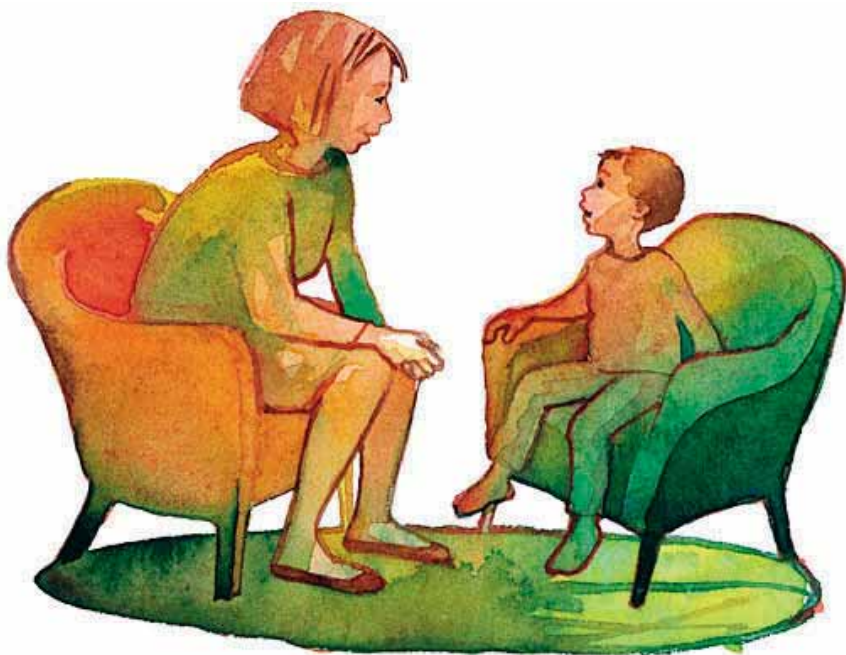

Att intervju barn

- vägledning för socialsekreterare

Ann-Christin Cederborg

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

2010:4

Att intervjua barn

– vägledning för socialsekreterare

Ann-Christin Cederborg

Professor

Institutionen för Barn och Ungdomsvetenskap

Stockholms Universitet

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Att intervjua barn- vägledning för socialsekreterare

ISBN 91-86678-05-1

© Stiftelsen Allmänna Barnhuset och författaren

Omslagsbild: Karin Södergren

Tryck: Edita Västra Aros, 2010

När jag slutar skolan så kommer mamma och hämtar mig. Då är jag rädd, vad heter det, att pappa ska komma och hämta oss och pappa och mamma dom är jätteosams. Så jag är rädd att pappa ska vara där så dom börjar bråka, därför springer jag alltid till mamma, fast ibland är hon inte där, så jag väntar lite och då blir jag jätterädd.

(Lisa 9 år)

Förord till andra upplagan

Det här är en delvis omarbetad och uppdaterad version av första upplagan av boken *Att intervjua barn – vägledning för socialsekreterare*, 2005:1. Kunskaper utvecklas och därför har första versionen uppdaterats med nya forskningsresultat och nya beskrivningar om hur barn kan intervjuas om sina perspektiv. I vissa delar är den lik den första versionen även om jag lagt till information som ytterligare kan utveckla socialsekreterarens arbete.

Stockholm, oktober 2010

Ann-Christin Cederborg

Förord

Detta är en omarbetad och uppdaterad upplaga av första boken! För Barnhuset är det glädjande att det är så stor efterfrågan på boken. Det visar på både ett intresse och ett behov inom socialtjänsten att få mer kunskap om metoder för hur man intervjuar barn. Idag förs en diskussion om vikten av en evidensbaserad praktik och i boken beskrivs riktlinjer som dels bygger på internationell forskning dels på professionellas erfarenheter av att ha tillämpat riktlinjerna.

Att intervju barn och ungdomar som lever under sårbara och svåra förhållanden är en uppgift som kräver både förberedelse, reflektion och kunskap. Under de senaste åren har rätten för barnet att komma till tals i en utredning stärkts, dels genom FN:s konvention om barnets rättigheter, dels genom att konventionen har påverkat svensk lagstiftning. Barn ska bli lyssnade på och hänsyn ska tas till deras uppfattning! Samtidigt som barns egna synpunkter idag oftare kommer fram i socialtjänstens utredningar, får socialtjänsten kritik för att inte intervju barn i tillräcklig grad och även för hur man intervjuar. Det finns ett behov inom socialtjänsten, dels av att utveckla metoder för hur man intervjuar, dels av hur barn ska synliggöras bättre i utredningar.

I boken redovisas ett forskningsprojekt som beviljats medel av Stiftelsen Allmänna Barnhuset. Ansvarig för projektet har varit professor Ann-Christin Cederborg som också är författare till boken. Forskningsprojektets syfte var att få mer förståelse för utsatta barns livsvillkor, men också att få mer kunskap om hur barn som är i en utredningssituation inom socialtjänsten berättar om sin utsatthet och vad de själva ser för lösningar.

Boken är tänkt att vara en vägledning för socialsekreterare i deras arbete med att intervju barn i utsatta livssituationer. De riktlinjer som beskrivs i boken bygger dels på internationell forskning, framförallt från National Institute of Child Health and Human Development (NICHD/NIH), Bethesda, USA, dels på intervjuer med socialsekreterare som använt dessa riktlinjer i sitt arbete och anpassat dem till svenska förhållanden.

Vi hoppas att boken ska kunna fungera just som en vägledning i arbetet med att intervju barn och därmed bättre synliggöra

barnets perspektiv i socialtjänstens utredningar. Vi tror att även andra yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn i utsatta situationer kan ha praktisk användning för boken.

Stockholm oktober 2010

Bodil Långberg

Anne-Marie Larsson

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	11
Introduktion	17
Socialtjänstens uppdrag	19
Perspektiv för förståelse av utsatthet.....	23
Risk- och skyddsfaktor perspektiv.....	24
Utvecklingspsykologiska perspektiv	25
Sociokulturellt perspektiv.....	26
Försummelse, barnmisshandel och sexuella övergrepp.....	29
Försummelse	29
Barnmisshandel	30
Sexuella övergrepp	31
Barn har varierande förmåga att berätta.....	33
Barns kommunikativa förmåga	33
Fantasi eller verklighet	34
Barns minnesförmåga	35
Barns berättelser om utsatthet i familjen	37
Konfliktfyllda hemmiljöer	37
Separerade föräldrar	43
Missbrukande föräldrar	47
Sexuella övergrepp	49
Viktiga utgångspunkter för intervjuer med barn.....	51
Planera intervjun.....	54
Var barnorienterad	56
Dokumentation.....	56
Begränsa antalet närvarande.....	57

Bemötandestil	58
Anta ett neutralt förhållningssätt	58
Lyssna mer än tala.....	59
Undvik kroppskontakt.....	60
Ta handledning	60
Intervjutekniker	61
Stödjande kommentarer	61
Fritt berättande genom öppna, inviterande yttranden	62
Öppna, specifika yttranden relaterat till det barnet sagt.....	64
Förtydligande	65
Sammanfattning	66
Verbalisering.....	66
Socialt stöd	67
Ledande yttranden.....	67
Suggestiva yttranden.....	69
Strukturindelning	71
Fasindelning	72
Introduktion	72
Relationsskapande fas	75
Substantiella fasen.....	76
Introduktion till substantiella fasen	76
Frågeområden.....	80
Familj	81
Fritid.....	82
Skola	82
Nätverk.....	82
Hälsa	82
Framtid.....	83
Inviterande uppföljning av barns svar	83
Öppna kombinerade uppföljningsfrågor	83
Specifika uppföljningsfrågor	84
Förtydligande	84

Socialt stöd	85
Byte av frågeområden.....	85
Kompletterande frågor	86
Avslutning.....	87
Information.....	88
Neutralt ämne.....	90
Utredningen	91
Återkoppling	95
Slutord	97
Referenser.....	99
Barnhusets böcker och rapporter.....	106

Sammanfattning

I den här boken framkommer uppfattningen att barns egna röster bör synliggöras tydligare i socialt utredningsarbete. Här beskrivs behovet av att verkligen lyssna på barns berättelser för att få deras version av sin verklighet så korrekt som möjligt. Boken handlar om forskningsbaserade intervjutekniker i utredningsarbete och inte om bemötandestil i behandlings- eller stödsamtal. Det framgår här att den intervjuande socialsekreteraren ska påverka berättelsen så lite som möjligt och därmed inte utgå från sina egna tolkningar och perspektiv i formulering av frågor. Socialsekreteraren ska vara så objektiv som möjligt i sättet att formulera frågor utan att ge avkall på empati och socialt stöd i förhållande till syftet med intervjun. Påverkan ska alltså begränsas i utredningsintervjuer. I behandlingssamtal eller stödsamtal är syftet annorlunda än i intervjuer nämligen att påverka barnets föreställning om sin livssituation, eventuellt också ge förslag på möjliga alternativa lösningar.

Hur barns egna uppfattningar och erfarenheter kommer fram i socialt arbete är avgörande för hur deras perspektiv kan förstås. Med för mycket påverkan kan berättelsen få en för barnet irrelevant och oanad riktning. Hur barn lyckas berätta om sitt perspektiv är därför beroende av vilka möjligheter de får att berätta.

Boken förmedlar kunskap om intervjutekniker för att öka socialsekreterares medvetenhet om hur viktigt det är att undvika inblandning i barns berättelser. Genom att påstå något eller ge förslag på svar via frågor som inte inviterar barn att själva berätta skapas en samproducerad berättelse. En sådan bemötandestil kan påverka berättelsen i en riktning som ger begränsad information om barnets egen uppfattning. Den handlar snarare om socialsekreterarens uppfattning eller hypotes som barnet förväntas bekräfta eller förneka. En annan orsak till att barns berättelser blir en samproduktion i utredningar om deras utsatthet kan vara att socialsekreterare bjuder in föräldrar att närvara under intervjun. Föräldrar kan påverka utfallet av barns berättelser genom att avbryta eller ta över för att ge sitt perspektiv på barnets perspektiv. De kan också ha anledning till att påverka och begränsa barns berättelser om de inte vill att information om deras eventuella oförmåga ska komma fram till socialsekreteraren via barnet.

Om föräldrar närvarar under intervjun kan barn också bestämma

sig för att ge begränsad information. De kanske inte vill att föräldrar ska såras eller oroas om de berättar hur de uppfattar sin situation. Barn kan också vara rädda för konsekvenser om de ger information om föräldrars oförmåga i deras närvaro.

Ytterligare en orsak till att barns röster inte synliggörs i socialt utredningsarbete kan vara att socialkontor har etablerat olika förhållningssätt i barnutredningar som inte inkluderar intervjuer med barnen själva. Tyvärr kan det finnas en övertygelse i sådana system att vuxna intuitivt kan förstå vad som är bäst för barn utan att ta reda på deras åsikter, vad de far illa av eller vad de behöver för stöd (Butler & Williamsson, 1994). Sådana system kan vara svåra att förändra men eftersom det har blivit allt tydligare i lagtexter och rekommendationer att barn har rätt att komma till tals i ärenden som berör dem så finns det all anledning för socialsekreterare att verkligen utveckla sin förmåga att lyssna på barn vars livssituation ska utredas.

Det är min övertygelse att kunskapsutveckling om intervjutekniker skulle kunna utveckla kvaliteten på utredningar om barns livssituation. Om barns egna röster synliggörs ökar förutsättningen för kvalitativa analyser om vad som är bäst för dem. Därmed ökar också barnens men även föräldrarnas rättsäkerhet i avgörande beslut om barns livsvillkor.

I den här boken framkommer också att ”socialtjänstens barn” både har förmåga och vilja att berätta, exempelvis, om upplevelser av familjeproblematik, vårdnads- och umgängestvister, sexuella övergrepp eller misshandel förutsatt att de möts av socialsekreterare som ger dem möjlighet att berätta och som lyssnar respektfullt. När barn får möjlighet att berätta är det inte självklart att de vet hur de ska nyansera sitt berättande. Deras språkliga förmåga varierar och barn, precis som vuxna, har olika berättarstilar och varierande minnesbilder när de ska återge sitt perspektiv. De har inte heller alltid förmåga att organisera sitt berättande i relation till de förväntningar som kan finnas inom socialtjänsten.

Om barn inte berättar kan det bero på att de är omotiverade till att ge sin version. Skälen till att inte berätta kan variera. De kan vara rädda för konsekvenser om de verkligen ger uttryck för hur de har det, de kan också vara hotade till tystnad eller ha bristande förtroende för vuxna och inte lita på att socialsekreterare kan förbättra deras situation.

Vissa barn kan behöva mer tid än andra för att känna förtroende och vilja berätta. Andra kan behöva att socialsekreterare verkligen

kan vänta in deras berättelse genom socialt stödjande tekniker som inte påverkar den fortsatta berättelsen. Kanske behöver socialsekreteraren avbryta intervjun med ett omotiverat barn och erbjuda en ny snart igen. Oavsett om barn är omotiverade eller inte gäller det att försöka få fram det unika barnets berättelse innan socialsekreteraren påstår eller ger förslag på möjliga svar.

Barn är sociala personer som utvecklar föreställningar om och förväntningar på vuxnas agerande. Även när deras livssituation är oacceptabel eller svår agerar de som "agenter för sin egen verklighet". De söker strategier för att hantera vuxna som utsätter dem för stress eller destruktivt bemötande. Vilka strategier de använder sig av är beroende av deras förutsättningar, individuella såväl som kontextuella. Om socialsekreterare förstår barn som sociala aktörer kan det förhoppningsvis öka intresset för att verkligen lyssna på hur barn uppfattar och hanterar sin situation. I de analyser jag har gjort av barnintervjuer framkom, exempelvis, funderingar om varför vuxna gör som de gör och hur barnen agerade för att hantera sina dilemman med vuxna. De berättade hur de hanterade vardagssituationer av stress, rädslor, risk för övergrepp, vuxna som bråkar och slår dem och varandra. Dessutom berättade barnen att vuxna är upptagna av sina egna bekymmer och inte alltid ser till deras behov. De berättade om dilemman i familjer där föräldrar missbrukar och brister i sin omsorgsförmåga. Barnen oroade sig också för sina föräldrar och syskon, de var rädda för att de skulle fara illa. Konsekvensen av vuxnas brister och oförmågor var att barnen fick ta ett stort ansvar för sig själva och sina syskon men också sina föräldrar. Oavsett föräldrarnas "brister" uttryckte barn också hur mycket de uppskattade sina föräldrar och att de ville vara tillsammans med dem. De sökte efter lösningar som kunde underlätta deras och de övriga familjemedlemmarnas situation. Det var som att barnen förstod och tolkade sin utsatthet i förhållande till hur de kunde få familjemedlemmarna att må bättre.

I socialsekreterarens arbete ingår att utreda och föreslå livsavgörande beslut för barn och det är en komplex arbetsuppgift att försöka förstå vad som är bäst för dem. Socialtjänstlagen och FN:s konvention om barnets rättigheter tydliggör behovet av ett utvidgat barnperspektiv i utredningsarbete om barns utsatthet. Det sociala arbetet ska utgå ifrån att barnet ska vara aktivt deltagande för att dess situation ska kunna förstås och bedömas (Lagerberg & Sundelin, 2000). För att åtgärder ska bli verkningsfulla för barnen behöver socialtjäns-

Introduktion

Om jag lyckas med att föra en människa mot ett bestämt mål måste jag först och främst vara uppmärksam på att möta henne där hon är- och börja där.

Detta är hemligheten i konsten att hjälpa. Den som inte kan det lurar sig när han eller hon tror att man kan hjälpa andra. För att kunna hjälpa någon får jag visserligen förstå mer än vad hon eller han gör - men först och främst förstå det han eller hon förstår. Om jag inte kan det så hjälper det inte att jag kan eller vet mer.

Vill jag ändå visa hur mycket jag kan så beror det på att jag är fåfång och högmodig och egentligen vill bli beundrad av den andre istället för att hjälpa honom eller henne. All sann hjälp börjar med ödmjukhet inför den jag vill hjälpa och därför måste jag förstå att detta med att hjälpa inte är att vilja härska utan att tjäna.

Kan jag inte detta så kan jag inte hjälpa någon.

Sören Kierkegaard

De kloka orden ovan hjälper till att förklara betydelsen av att socialsekreterare som ska förstå vad som är det bästa för barn ska möta dem där de befinner sig. För att förstå vad barnet förstår behöver socialsekreterare ha kunskaper om hur de kan anpassa bemötandet till varje enskilt barns förutsättningar att berätta. Det handlar om att visa ödmjukhet inför barnets uppfattningar. Barnet ska vara i fokus och inte socialsekreteraren när berättelser skapas. De kunskaper och hypoteser som socialsekreteraren har ska inte påverka barns möjligheter att berätta. Detta är vad den här boken handlar om.

Den här boken utgår från forskning och rekommenderade utgångspunkter för kvalitativt bemötande av barn som misstänks ha svåra erfarenheter att berätta om (se exempelvis Cederborg m.fl., 2009; Jones, 2003; Lamb m.fl., 2008). Mitt syfte med att skriva en andra version av boken "Att intervjua barn- vägledning för socialsekreterare" är densamma som i den första nämligen att beskriva hur socialsekreterare kan utveckla sin förmåga att lyssna på barn i utsatta livssituationer. I den här versionen precis som i den första beskrivs forskningsbaserad kunskap, prövad i praktiken, som grund för att förstå barn och intervjuetekniker. Kunskaper

utvecklas och därför uppdateras den här versionen med nya forskningsresultat och nya beskrivningar om hur barn kan intervjuas om sina perspektiv. Den här versionen är därför en omarbetad och uppdaterad version av den förra. I vissa delar är den lik den första versionen även om jag lagt till information som ytterligare kan utveckla socialsekreterares bemötande stil.

Här tydliggörs mitt barnperspektiv nämligen att barn är sociala personer som är aktiva aktörer när de ska hantera och berätta om sina livsvillkor. De ska också förstås som unika likaså deras livsvillkor vilket medför att deras möjligheter att förstå, vara motståndskraftiga mot, återhämta sig från och berätta om sina erfarenheter och perspektiv kan variera. Oavsett deras förutsättningar bör de alltid bemötas med respekt och erbjudas möjlighet att fritt berätta om sin livssituation och hur de hanterar den. Det är en förutsättning för att förstå vad som är bäst för dem.

Huvudsyftet med boken är att förmedla kunskap som kan vägleda socialsekreterare i bemötande av barn som lever under stress eller utsatta förhållanden. Inspirationen till den första boken kom från en 10 poängs utbildning i intervjumetodik för socialsekreterare i Norrköping som i sitt arbete intervjuade utsatta barn. Utbildningen finansierades av Socialstyrelsen. Stiftelsen Allmänna Barnhuset finansierade samtidigt ett parallellt forskningsprojekt som syftade till att förstå mer om barns livsvillkor utifrån deras röster och perspektiv. Utbildningen och forskningen handlade om att förmedla kunskaper om barn, erbjuda träning i öppen intervjuteknik, och få fram barns berättelser om sin utsatthet så fritt från påverkan som möjligt. Under utbildningstiden försökte jag tillsammans med socialsekreterarna att anpassa forskningsbaserade kunskaper om intervjuer med barn i olika åldrar till socialsekreterares arbete med barn. Vår strävan resulterade i den första versionen av den här boken. Jag är mycket glad över det kreativa samarbetet jag fick vara med om mellan mig och de socialsekreterare i Norrköping som deltog i utbildningen. Utan er medverkan hade vare sig den första eller andra versionen av boken varit möjlig att skriva.

Socialtjänstens uppdrag

Barnkonventionen uttrycker tydligt att när myndigheter arbetar med ärenden där barn är inblandade så ska de bli lyssnade på och hänsyn ska tas till deras uppfattning. Den har påverkat svensk sociallagstiftning inom flera rättsområden, bland annat socialrätten, men forskning om socialtjänstens arbete med utsatta barn visar att uppdraget att leva upp till barnkonventionens principer fortfarande inte är helt uppfyllt (se exempelvis Cederborg, 2006; Cederborg & Karlsson, 2001; Egelund, 1997; Mattson, 2002). Det finns ett behov av att fördjupa kunskapen om hur vi kan påskynda implementeringsprocessen av barnkonventionens principer.

Socialtjänstens arbete med att utreda barns behov av stöd och skydd kan förenklat delas upp i ”miljöfall” och ”eget beteendefall”, dvs. både barn som riskerar att fara illa på grund av brister i hemmiljön och barn och ungdomar som riskerar att skada sig själva genom kriminalitet, missbruk eller annat socialt nedbrytande beteende. Det är inte ovanligt att utredningar inleds både på grund av brister i både hemmiljön och barn och ungdomars eget beteende.

I socialtjänstlagen (2001:453) (SoL 11:1) anges att socialnämnden utan dröjsmål ska inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Det anges också att personal med lämplig utbildning och erfarenhet ska utföra socialnämndens uppgifter, att insatser inom socialtjänsten ska vara av god kvalitet samt även att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande ska utvecklas och säkras (SoL 3:3).

Med barnkonventionen som förebild har både principen om barnets bästa och barns rätt att komma till tals införts i både SoL, lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och Föräldrabalken (1949:381) (FB) (SoL 3:5, LVU 1§, FB 6:2a). När det gäller avgöranden om vårdnad, boende och umgänge, enligt FB, anges att särskilt avseende ska fästas vid risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa samt barnets behov av nära och god kontakt med båda för-

äldrarna. Hänsyn ska också tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Vare sig SoL, LVU eller FB anger några kriterier för vad som exakt ska analyseras. I förarbeten gällande införandet av principen om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals har det dock föreslagits att barnets bästa ska delas upp i ett objektiva och ett subjektivt perspektiv. Det objektiva perspektivet ska innefatta vad man vet om barn genom forskning och erfarenhet, medan det subjektiva perspektivet ska spegla barnets egen uppfattning (SOU 1997:116 s. 134). Det subjektiva perspektivet erhålls bland annat genom att prata med barnet som berörs. Risken med otydlighet i vad som ska analyseras kan innebära att socialsekreterare utgår från ett föräldraperspektiv på barnets perspektiv snarare än barnets eget vid analyser av barns bästa. Om socialtjänsten utesluter bedömning av barnets egen röst blir det oklart hur myndigheten kan göra en samlad bedömning av vad som kan förstås som ”barnets bästa”. Otydlighet i hur begreppet ska förstås kan alltså medföra olikheter i bedömningar men å andra sidan ger det också förutsättningar för att hänsyn tas till det enskilda barnets behov, mognad och förutsättningar (Kaldal, 2010).

Även om barns delaktighet betonas i lagstiftningen och barn kommer till tals i större utsträckning än tidigare så är det betydelsefullt att socialsekreterare har kunskap om hur de ska kunna fånga barnets eget perspektiv. Hur informationen inhämtas och förmedlas kan exempelvis få betydelse för möjligheten att bevisvärdera och avgöra barns behov av vård. Barns röst i en barnavårdsutredning handlar om informationsinhämtning för att få fram ett fullgott beslutsunderlag. Oavsett om utredningen handlar om barns beteende, hemsituation, föräldrars omsorgsförmåga, eller om barn utsätts för våld eller övergrepp så kan barns berättelser vara avgörande för förståelsen av deras faktiska livsvillkor (Kaldal 2010). I de ärenden som anmälts till polisen där det finns misstanke om att barn har varit eller kan vara utsatta för allvarliga typer av övergrepp eller försummelse verkar det vara få ärenden som leder till åtal (endast 5-10 % av polisanmälda sexuella övergrepp och 10-15 % av polisanmälda barnmisshandelsärenden). Det stora flertalet av dessa utredningar läggs ner i brist på juridiska bevis (Sutorius & Kaldal, 2003).

Vi vet att intervjuer med barn som misstänks vara utsatta för brott inom det svenska rättsväsendet inte alltid utgår ifrån rekom-

menderade riktlinjer (se exempelvis Cederborg, 2004; Cederborg, m.fl. 2000; Cederborg & Lamb, 2008b; Cederborg & Gumpert, 2010) men att en kvalificerad utbildning i intervjuteknik leder till att svenska poliser kan tredubbla sin användning av öppna inviterande frågor och trefaldigt reducera antalet ledande frågor (Cederborg, Alm, DeSilva Nises, 2010). Det saknas studier om hur socialsekreterare intervjuar utsatta barn men rätt bemötande är minst lika viktig i socialtjänstens arbete som i polisens utredningar vid misstanke om brott mot barn. Det gäller att komma ihåg att många av de riktlinjer som gäller för rättsväsendet är basala för alla typer av intervjuer där unika upplevelser och korrekt information är viktig att få fram. Frågestilen är densamma men innehållet i frågorna kan variera. Därmed är dessa principer om öppna frågor och strukturerad intervjustil också viktiga för socialtjänsten som utreder barns utsatthet (Jones, 2003). Oavsett vad barnets utsatthet består i kan barnet själv ha viktig information att ge till socialsekreteraren och därför bör de få chansen att ge sitt unika perspektiv så korrekt som möjligt. Då minskar risken för felaktiga tolkningar av deras upplevelser och livssituation.

Tyvärr vet vi inte tillräckligt mycket om vilka kvalitetskrav socialnämnder ställer på socialsekreterares intervjuer med barn men man kan anta att dessa förväntningar kan se olika ut beroende på var i landet ärenden hanteras. Därmed finns det en risk att barns röster i socialt utredningsarbete innebär möjligheten att avstå från att intervjua barn och att kvaliteten på intervjun kan variera beroende på hur och om socialsekreterare använder sig av forskningsbaserade intervjutekniker och bemötandestil.

När barn misstänks vara utsatta för brott, är det betydelsefullt att socialsekreterare anmäler brottsmisstanken till polisen, men inte avstår från att prata med barnet under utredningstiden. Det gäller att komma ihåg att socialtjänsten inte utreder brott utan istället ska kartlägga barns sociala utsatthet. Samverkan med polismyndighet är centralt i dessa ärenden för att utredningsåtgärder ska kunna samordnas. En polisutredning kan också innebära att polisen får fram information av intresse för socialsekreterarens arbetsuppgifter. Om ärendet inte leder till åtal och fällande dom på grund av bristande bevis så innebär det inte att socialsekreterarens arbete är slutfört. Socialtjänstens utredningsansvar om barnets sociala situation kan inte överlätas till andra myndigheter. När socialsekreterare intervjuar barn om sin sociala situation gäller samma

principer som i polisens utredningsarbete, nämligen att i så liten utsträckning som möjligt påverka berättelsen. Det gäller att fånga barns egna berättelser. Hur barnen blir intervjuade kan alltså vara avgörande för hur de blir förstådda, men också för hur de kommer att känna sig respekterade av de sociala myndigheter som fattar avgörande beslut om deras livssituation.

”Socialtjänstens barn” är en sårbar grupp. Många av dem lever under stress och oacceptabla levnadsförhållanden och deras framtida möjligheter att utvecklas som fungerande samhällsmedborgare kan påverkas på grund av detta. Även om det finns en förhoppning om att barn oftare involveras i utredningar som berör dem så har tidigare forskning visat brister i socialtjänstens utredningsarbete. Barn synliggjordes sällan i socialtjänstens utredningar om deras utsatthet (Mattsson, 2002). Beslutsargumentering i utredningar har också byggts upp utifrån en förenklad förklaringsmodell. Det kunde handla om konstruktionen av den goda barndomen och det goda föräldraskapet med moraliska utgångspunkter för hur föräldraskap och livsföring skulle fungera. Barnets problem kunde ses som en del av en föräldrakonstruktion (Egelund, 1997). Det har även saknats referenser till utvecklingspsykologiska teorier och resultat av internationell forskning. Barn har också berättat att de inte blivit lyssnade på i någon större utsträckning vare sig under utredningstiden eller under den tid då de var placerade (Cederborg & Karlsson, 2001).

Det är ett samhällsansvar att skydda barn från felaktig behandling och både rättsväsendet och sociala myndigheter ska bedöma existensen av och allvaret i utsattheten. Kvaliteten i utredningen kan vara avgörande för hur välgrundat beslut blir. Utredningsarbetet om barns utsatthet kan dock vara svårt att hantera för socialtjänsten både när det gäller att identifiera deras vilja, allvaret i ärenden, göra lämpliga interventioner, att förstå vem och vad som förorsakar utsattheten men också att förstå vilka konsekvenser den kan ha för det unika barnet både på kort och på lång sikt.

Forskningsbaserad kunskap om hur vi ska förstå och arbeta med barn som lever under svåra levnadsförhållanden har ökat de senaste 30 åren. Vikten av att sprida ny kunskap är betydande för att socialtjänsten ska kunna erbjuda utsatta barn det stöd och skydd de behöver.

Perspektiv för förståelse av utsatthet

Utsatta barn finns i alla kulturer, men beroende på skillnader i definitioner och rapporterings system, uppstår svårigheter att jämföra mellan olika länder. Barn är unika liksom deras erfarenheter och sociala sammanhang. Med en växande immigration till Sverige måste vi också förstå utsatthet utifrån andra kriterier än tidigare. Så här långt kan vi konstatera att graverande utsatthet, i dess olika former, kan ha allvarliga konsekvenser för barns möjligheter att utvecklas och fungera. De individuella effekterna varierar förstås beroende på barns ålder och personliga egenskaper. Kvaliteten på barnets relation till de vårdnadshavare som utsätter dem för stress eller felaktig behandling, formen av utsatthet, allvaret i utsattheten samt tillgången till stödjande relationer eller kontakter är också betydelsefull för att förstå vård- och stödbehov.

Beroende av vilka faktorer som tas med i bedömningen så kan analysen av allvaret och förekomsten av utsatthet variera för olika barn. Den juridiska förståelsen kan vara baserad på skador på barnet. Psykologiska faktorer kan vara bedömningen av kvaliteten i föräldra - barn relationen eller hur familjelivet fungerar. Ett psykiatriskt perspektiv kan vara bedömningar av traumatiska upplevelser och konsekvenser eller riskfaktorer.

Det är inte tydligt uttalat i svensk lagstiftning vad det är som ska avgöras när socialtjänsten ska utreda om barn lever under stress eller i utsatta hemmiljöer. Frågan är också vad som tillförlitligt kan bedömas eftersom barn inte är en homogen grupp, de har olika personligheter och varierande motståndskraft. Deras utvecklingspotential är också beroende på könsaspekter, och de möjligheter som erbjuds via hemmet, skolan och det samhälle de växer upp i. Dessutom kan social klass/ekonomiska förutsättningar och etniskt tillhörighet påverka deras livssituation. Därmed kan inte alla barn bedömas utifrån samma förutsättningar. Hur barns livsvillkor bedöms blir beroende av kvaliteten i analysen av det unika barnet och vilket eller vilka perspektiv som väljs som förklaringsmodell.

Nedan beskrivs några förklaringsmodeller som kan vara av betydelse vid förståelsen av barns livssituation.

Risk- och skyddsfaktor perspektiv

Barns utsatthet kan förstås genom bedömning av risk och skyddsfaktorer. Riskfaktorer kan innebära erfarenheter som negativt kan påverka individer eller något som statistiskt sett predicerar vad vi vet om barn som grupp. Skyddsfaktorer är aspekter som kan modifiera effekter för negativ utveckling, något som är fördelaktigt för en positiv utveckling, exempelvis, personlighet (Carver & Connor-Smith, 2010) eller kombination av personlighet och utomståendes sociala stöd och nätverkets kvalitet (Meadows, 2010). Här identifieras möjliga risk- och skyddsfaktorer genom gruppering av barn i specifika grupper. Här talas om destruktivt beteende hos barn, misshandlade barn, utagerande barn, barn vars familjer har svikit genom utslagning eller flykt, fosterbarn, adopterade barn liksom barn i flyktingläger. Det handlar om kategoriseringar som inte lyfter fram det unika barnets förutsättningar och sätt att skapa mening i tillvaron. Dessutom visar ny forskning att föreställningar om utsatta grupper behöver nyanseras allteftersom ny kunskap inkommer, exempelvis, att det generellt inte kan antas att adopterade barn löper större risk för negativ utveckling jämfört med andra barn (van IJzendoorn & Juffer, 2006; Rutter m.fl., 2007).

I de sociala vetenskaperna är riskfaktorer och utfall av dem specifika, eftersom olika risker kan ge samma utfall. Men olika typer av utfall kan också bero på samma riskfaktor. Dessutom räcker det inte med att en eller ett par riskfaktorer är uppfyllda för att utfallsrisk ska kunna bedömas. Det kan behövas fler faktorer för att övertygande kunna uttala något om risk. Dessutom är det en mängd skyddsfaktorer som kan motverka en ogynnsam utveckling för ett barn (Stattin & Magnusson, 1996). Motståndskraft mot svårigheter och risker varierar mellan individer och om analysen görs utifrån ett kort- eller långsiktigt perspektiv. Det kan dock vara så att barn med tydliga och multipla riskfaktorer utvecklar negativ utveckling.

Det finns dock fallgropar med retrospektiva analyser beroende på bland annat hur information samlats in, likaså är det lättare att identifiera vad som gick fel när effekterna är kända jämfört med när problemen ännu inte uppstått (Meadows, 2010). Det är alltså inte självklart vad som är generella riskmiljöer för barn, snarare handlar det om att förstå och bedöma varje barns specifika

livssituation, erfarenheter och förutsättningar (Cederborg, m.fl., 2007). Effekter av insatta vårdinsatser är också svåra att förutsäga utifrån en enkel analys, eftersom en insats inte löser en helhets-situation. Det är inte säkert att samma insats fungerar för alla barn i liknade situationer. Att förstå barns risk- och skyddsfaktorer kräver alltså en komplex analys av individuella förutsättningar.

Utvecklingspsykologiska perspektiv

En annan utgångspunkt för att förstå barns utsatthet kan kopplas till utvecklingspsykologiska perspektiv. Forskningen bygger på tankar om att barndomen ska vara en förberedelse inför ett väl-anpassat vuxenliv (Dencik, 1989). Den har varit starkt influerad av Freud och hans tidiga efterföljare som fokuserade barns behov huvudsakligen utifrån sin relation till modern. Pappan beskrevs som perifer och mindre viktig för barnets utveckling och anpassning. Ny forskning inom området visar att det finns mer likheter än skillnader i föräldrars aktiviteter med barn, åtminstone i västerländska kulturer. Det handlar om en bred räckvidd av ageranden som mammor och papper gör i sina föräldraroller, vilket i sin tur påverkar deras barn på olika sätt (Lamb, 2003). Tidig utvecklingspsykologi fokuserade ofta på enskilda aspekter av utveckling som kognition, emotion eller motivation. Sådan kunskap är betydelsefull för att förstå aspekter på utveckling, men kan också begränsa förståelsen för sambandet mellan olika faktorer för utveckling och begränsa förståelsen för barns utveckling utifrån ett helhetsperspektiv. Kunskap som inkluderar en helhetssyn utifrån både individuella faktorer och sociala aspekter kan ge generell information om barn som sociala personer. Det gäller dock att komma ihåg att variationen mellan unika individer och sociala influenser kan vara stora beroende på olikheter i barns personlighet och erfarenheter av samt reaktioner på interaktion med andra.

Sociala och emotionella faktorer hos barn beskrivs ofta i relation till anknytningskvalitet och barnets temperament. Barns sätt att berätta om emotionellt känsliga erfarenheter kan exempelvis relateras till kvaliteten på anknytningen till närstående. Erfarenheten av en otrygg anknytning kan försvåra för barn att omvandla emotionellt svåra upplevelser till minnen. Upplevelser av otrygg anknytning kan också öka svårigheten att berätta om dessa upp-

levelser. Barn som upplevt mer trygga anknytningspersoner har bättre förmåga att reglera känslor, omvandla upplevelser till minnet och berätta om dem (Goodman m.fl., 1997). Barns strategier att klara av upplevelser kan också påverka hur de minns dem (Pipe & Salmon, 2002). Blyga barn kan svara fel på vissa frågor jämfört med andra som inte har blyghet som personlighetsdrag (Roebers & Scneider, 2001).

Inom det här perspektivet finns det många aspekter och teorier som kan vara till hjälp för att förklara komplexa samband. Ett utvecklingssekologiskt perspektiv som kan vara betydelsefullt för socialsekreterares förståelse av barn som sociala personer är beskrivet av Urie Bronfenbrenner (1986). Hans teorier finns beskrivna via en modell för utvecklingsfaktorer som kan påverka barns sociala utveckling. Den utgår från evolutionsteori, genetiska faktorer, sociala system och kulturella aspekter för att förstå komplexa samband för barns utveckling. Modellen handlar om hur individen kan påverkas av överlappande sociala system. Barns individuella förutsättningar förstås i förhållande till erfarenheter av föräldrars eller andra betydelsefulla personers interaktion med dem. Likaså erfarenheter av interaktion med det nära sociala nätverket, kamrater, personer i skolan samt sociala system eller miljöer som barnet möter under sin uppväxt. Individen och både den nära och mer perifera miljön är ömsesidiga system som tillsammans skapar förutsättningar för utvecklingen. Varje enhet utvecklas över tid och påverkar övriga enheters utvecklingsprocess. Om socialsekreterare analyserar en enhet kan förståelsen för andra öka. För att förstå barn som sociala personer gäller att förstå det unika i varje barns förutsättningar och analysera barnet som person i förhållande till hennes/hans relationer till sin omvärld. Barnet ska förstås som en särskild individ med personliga resurser, specifik fas i utveckling, specifik historia och förväntningar samt karakteristiker som påverkar hur andra kommer att förstå och agera med henne eller honom i olika faser i livet.

Sociokulturellt perspektiv

Kulturella normer och värderingar eller politiska ideologier är omgivande faktorer som kan påverka barns utveckling och livssituation. Detta synsätt inkluderas också i Bronfenbrenners helhetssyn

på barns utveckling (1986). Det handlar om varierande synsätt och föreställningar i frågor som religion, skolsystem, barnuppfostran, skillnader mellan pojkar och flickor och familjeliv. Eftersom barn tolkar sin kontakt med omvärlden innebär det att de lär sig förstå sin omvärld via fysiska, intellektuella och språkliga redskap (Säljö, 2000).

Om barn flyttar mellan olika kulturer och samhällssystem under sin uppväxt kan detta innebära en omställningsprocess över tid. Hur de tolkar det nya samhällets förväntningar och ”nedärvda” synsätt i förhållande till det tidigare kan påverka deras integrationsprocess. Om barn från andra kulturer och samhällssystem kommer till Sverige med sin familj påverkas deras integrationsprocess också av hur de övriga familjemedlemmarna reagerar på svenska normer och värderingar exempelvis förväntningar i skolan och dag- eller fritidshem. Hur integrationen utvecklas kan inte med säkerhet förutspås, men kan ändå vara värt att analysera, för att förstå vilken process barnet befinner sig i.

Försummelse, barnmisshandel och sexuella övergrepp

Utifrån svensk lagstiftning anses det oacceptabelt att barn utsätts för försummelse, misshandel och övergrepp. Enligt internationell forskning verkar försummelse vara den mest förekommande utsattheten, bland annat att barn får ta hand om sig själva för att föräldrar har missbruksproblem eller psykiska problem. Emotionell misshandel är inte beskrivet som en speciell typ eftersom den ofta existerar tillsammans med andra former av utsatthet, men det kan handla om att allvarligt psykologiskt dominera, förnedra eller förskjuta barn (May-Chahal & Cawson, 2005). De unika psykologiska konsekvenserna av emotionell misshandel från vårdnadsansvariga kan förorsaka allvarliga beteendeproblem som kognitiva och emotionella störningar (McGee & Wolfe, 1991).

Barnmisshandel kan handla om att barn skakas, blir slagna med eller utan objekt, även stryptag kan förekomma. Sexuella övergrepp mot barn kan innefatta oönskade ”smekningar” eller blottning, men också sexuell kontakt i varierande former.

Nedan följer en kort summering av hur försummelse, barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn kan förstås. Här ges inte en heltäckande beskrivning men syftet är att synliggöra destruktiva beteenden som barn kan vara utsatta för. Sådan utsatthet som redovisas här kan nämligen leda till negativ utveckling och behöver därför uppmärksammas och åtgärdas av socialtjänsten.

Försummelse

Motivet för försummelse kan vara mer eller mindre medvetet och bör förstås i relation till tid, plats, kultur och värderingar. Den ökade kunskapen om vad denna typ av utsatthet innebär har medfört en indelning i olika undergrupper. *Fysisk försummelse* innebär ett misslyckande att skydda barn från skada och fara samt att inte se till att barn får sina fysiska behov tillfredställda. *Emotionell försummelse* är mer svårdefinierat och det saknas ofta möjligheter att få reda på att det förekommer eftersom det pågår inom det privata familjelivet. En övergripande definition kan vara vårdnadshavares

ouppmärksamhet på sitt barns behov. Å andra sidan finns det ingen universell beskrivning på vilka behov som är centrala för barn. *Medicinsk försummelse* hänförs till vårdnadshavares ovilja att ge föreskriven medicinsk behandling till sitt barn eller att vid behov ej ta kontakt med adekvat sjukvård. *Försummelse av barnets mentala hälsa* liknar den förra kategorin på så sätt att vårdnadshavare kan vara ovilliga att medverka till att ge sitt barn rekommenderade psykoterapeutiska behandlingar. *Försummelse av barns utbildning* kan beskrivas som vårdnadshavares misslyckande att samarbeta eller engagera sig i barnens utbildning (Egeland & Ericson, 1987; Ericson & Egeland, 1996).

Det är svårt att skilja mellan dessa undergrupper, framförallt emotionell och fysisk försummelse. Forskning visar att barn som är fysiskt försummade också kan vara utsatta för emotionell försummelse men emotionell försummelse inkluderar inte alltid fysisk försummelse (Egeland & Ericson, 1987). Av de här subgrupperna verkar det som om emotionell försummelse kan ha de mest allvarliga konsekvenserna för barns beteende utveckling. Barn till föräldrar med alkoholproblem kan vara i riskzonen för emotionell försummelse som kan medföra egna beteendeproblem (Keller m.fl., 2008). Det finns dock inget enkelt samband mellan föräldrars missbruk och barns negativa utveckling eftersom problematiken kan variera och samband är komplexa. Om föräldrars missbruk innebär en reducerad insikt om barnets behov och om barnet blir utsatt för deras missämja eller våld så kan det dock öka risken för negativ utveckling (Keller m.fl., 2005). Försummade barn kan misslyckas med att utveckla tillit till andra personer samt att utveckla sin sociala förmåga. De kan också få koncentrations-svårigheter. Det kan i sin tur försvåra för dem att klara skolarbetet eller att bygga upp fungerande relationer (Meadows, 2010).

Barnmisshandel

Alla former av familjevåld kan leda till anpassnings-svårigheter för barn. Det är svårt att med säkerhet skatta förekomsten eftersom mörkertalet är stort. Beroende på perspektiv definieras barnmisshandel på olika sätt. Utifrån ett juridiskt perspektiv menas icke slumpmässigt orsakad skada på barn som förorsakats av vårdnadshavare. Sociala beskrivningar handlar om familjevariabler som ti-

digare händelser av misshandel, typ och intensitet av misshandel i förhållande till vad som är acceptabla kulturella förutsättningar för uppfostran (Friedman, m.fl., 1981). Forskning om risker har fokuserat på barns utveckling och psykologiska effekter. Många internationella forskare har visat att barn som utsatts för misshandel, eller som varit vittne till misshandel av förälder, har större sannolikhet för att utveckla varianter av psykologiska-, psykosociala- och inlärningssvårigheter (Bolger & Patterson, 2003; English, m.fl., 2003; Pelcovitz, m.fl., 2000). Barn som varit både vittne till och offer för misshandel har de mest tydliga beteendeproblemen. Sammanfattningsvis visar forskning att det finns en risk för att misshandel kan leda till att barn känner ångest, blir deprimerade eller aggressiva, har självmordstankar eller begår självmord, har skolproblem, och/eller utvecklas till bristande föräldrar (Meadows, 2010).

Om barn bevittnar våld i familjen kan det också få negativa konsekvenser för deras möjligheter att utvecklas. Sådan utsatthet kan medföra att barn får mentala problem, exempelvis, de "mår" dåligt, utvecklar bristande förmåga att emotionellt förstå andras reaktioner och få svårigheter att reglera sina egna känslor. Detta kan i sin tur medföra att dessa barn får problem i kamratkontakter, de kan bli retade eller uteslutna men också ha svårigheter att knyta nära relationer (Zhou m.fl., 2008). Deras trygghetskänsla kan vara låg och på grund av hemförhållanden kan de undvika kamratkontakter då de inte vill ha någon hemma med risk för destruktivt beteende mellan vuxna (se exempelvis Sternberg m.fl., 2006).

Slutsatsen är att oavsett typ av familjevåld så kan det störa barns utveckling.

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp mot barn kan förstås som en icke önskad sexuell handling. Förövare kan hota, tvinga eller lura barn för att kunna begå övergrepp. Sexuella övergrepp jämfört med barnmisshandel behöver inte nödvändigtvis kopplas till hur barn blir omhändertagna, uppfostrade eller om de har fått otillräcklig uppmärksamhet utifrån sina behov. Istället kan sexuella övergrepp förstås som brutet förtroende, intrång eller exploatering av barns oskuldsfull-

het och status (Finkelhor, 1995; Wolfe, 1999). I sexuella övergreppsärenden är det mer sannolikt att flickor blir utsatta. Pojkar verkar bli mest utsatta av manliga personer utanför familjen och flickor av manliga närstående personer. Beroende på allvaret och typ av sexuellt övergrepp kan erfarenheter av sexuella övergrepp få problematiska sociala och psykologiska effekter som negativt påverkar barns hälsa (Paolucci, Genuis, & Violato, 2001)

Denna form av utsatthet är dock svår att få kunskap om. Oftast finns inte andra personer som sett vad som hänt och det kan saknas medicinska och fysiska tecken som kan förklara om något hänt. Många barn försöker också av olika skäl hålla tyst om vad som hänt eller händer. Kunskapen om varför inte barn berättar om sexuella övergrepp är begränsad, men en studie visar att barn kan förneka att något hänt, de kan ge begränsad information eller behöver tid för att våga berätta om sina erfarenheter. De kan ha olika motiv till varför de inte berättar, exempelvis kan förövaren ha ingått en hemlighetspakt med barnet som de inte bryter och de kan vara hotade till tystnad av förövaren. Barn kan också känna sig ansvariga för vad som hänt och känna skuld eller skam och avstår därför att berätta. De kan också leva under livsvillkor där de inte kan lita på att de blir trodda om de berättar. Om de har en nära relation till förövaren kan det också begränsa deras motivation då de är i en beroendeställning och inte vågar berätta med risk för repressalier. Vid intervjuer med barn som misstänks vara utsatta för övergrepp gäller det att förstå deras situation och förhållanden och anpassa öppna intervjutekniken efter deras motivation att berätta (Cederborg m.fl., 2007)

Barn har varierande förmåga att berätta

Barns förmåga att berätta kan öka och reduceras på grund av flera olika faktorer som, exempelvis, deras personlighet, utvecklingsfas, vad de ska berätta om men också beroende på hur de intervjuas. Yngre barns berättelser ger generellt mindre information än äldre men det är inte bara ålder som detta beror på eftersom det är vanligt med variationer när barn är i samma ålder (se exempelvis Pipe & Salmon, 2002).

Barns kommunikativa förmåga

Inre faktorer som utvecklingsnivå, påverkar hur stora mängder information barn kan återge. Barn kan alltså återge allt mer information ju äldre de blir (se exempelvis Goodman, & Reed, 1986; Leippe m.fl., 1992).

Barns berättarstil utvecklas i nära samarbete med vuxna men den skapas också utifrån vuxnas förväntningar (Fivush & Schukat, 1995). Barn kan förstås som kompetenta berättare från ungefär fyra års ålder (Lamb, m.fl., 1995) även om tydligheten och fullständigheten i barns berättelser påverkas av hur deras kommunikativa förmåga utvecklats men också beroende på vilka chanser de får att berätta detaljerat. Yngre barn har också begränsade livserfarenheter vilket gör att det är svårt för dem att referera till många livs- upplevelser. Trots detta kan även yngre barn återge detaljerat vad som hänt och dra moraliska slutsatser av ageranden (Poole & Lamb, 1998). Lingvistisk och kommunikativ omognad kan göra det svårt för barn att uttrycka sig sammanhängande och tydligt. Ordförrådet i yngre barns berättelser är mer begränsat och mindre beskrivande jämfört med vuxnas (Dale, 1976; De Villiers & de Villiers, 1999) och deras berättelser kan sakna adjektiv och adverb så de blir korta och glesa (Marin, m.fl.,1979).

Ju mer begränsad kommunikativ förmåga desto större risk finns för att deras uttalande kan misstolkas (Walker, 1994). Missförstånd kan också bero på att barn inte förstår de ord eller begrepp som intervjuaren använder i frågan som ställs (Saywitz &

Camparo, 1998). Yngre barn kan använda ord som de inte förstått innebörden av (Walker, 1994) och de är också mer benägna att inkludera vuxnas ord i sina berättelser jämfört med äldre barn och vuxna (Hunt & Borgida, 2001). Att barns förmåga att berätta ökar med åren innebär att de successivt blir medvetna om hur deras berättelse tas emot och mer mån om att bli förstådda (Lamb & Brown, 2006).

Fantasi eller verklighet

Barns förmåga att skilja på fantasi och verklighet kan vara svårt att veta något om eftersom barn kan berätta om händelser som ingen utomstående sett eller de kan berätta om upplevelser som kan skilja sig från andras. Dessutom är begreppen mångtydiga och de har studerats i begränsad omfattning.

Socialsekreterare som öppet lyssnar på barn för att förstå deras perspektiv på sin livssituation ger barn möjlighet att berätta utifrån sina verkliga upplevelser. Om barn berättar att de är utsatta för brott som sexuella övergrepp eller barnmisshandel är det rättsväsendet som ska hantera och bedöma dess sanningshalt. Socialsekreterare ska däremot inte utgå ifrån att barn fantiserar när de berättar om sin livssituation eftersom barn över sex år kan ha liknande förmåga som vuxna att skilja mellan fantasi och verkliga erfarenheter (Lindsay & Johnson, 1987; Roberts, 2000; Robert & Blades, 1995). Dessutom säger forskningen att när barn har berättat om övergrepp så förekommer sällan fantasier (Dalenberg, 1996). Minnesforskare har också visat att fantasielement finns med i berättelser när intervjuare använder hjälpmedel såsom leksaker och dockor (Thierry m.fl., 2004) eller när intervjuare uppmanar barn att låtsas eller föreställa sig något. Oavsett dessa slutsatser är det inte möjligt att förutsäga vilka barn som kommer att ge verklighetsanpassad information (Goodman, m.fl., 1987; Pipe & Wilson, 1994) men det är angeläget att försöka undvika hjälpmedel och inte uppmana barn att föreställa sig vissa händelseförlopp (Lamb m.fl., 2008).

Barns minnesförmåga

Från att barn är två till tre år gamla kan de komma ihåg och ge information om vissa erfarenheter om de berättar om händelsen inom cirka en månad eller kortare tid (Baker-Ward m.fl., 1993) och ibland även efter längre tid (Fivush & Scharzmueller, 1998). Minnen från tidig barndom är dock sårbara eftersom de är beroende av att de blev omvandlade till minnet i en period då barnet inte hade ett språk (Hayne & Rovee-Collier, 1995). För att komma ihåg dessa tidiga minnen ska de "översättas" till språklig form. Förmågan att "översätta" tidiga minnen kan alltså bero på vilken språklig nivå barnet befann sig på när minnet uppstod (Simcock & Hayne, 2002). Forskare anser att barn utvecklar sitt minne när de börjar kunna prata om sina erfarenheter (Nelson, 1993; Reese, 2002). När de blir medvetna om källan till minnet utvecklas minnesförmågan ytterligare (Nelson & Fivush, 2004).

Barns förmåga att återge korrekt information beror alltså på hur väl de kan erinra sig och kommunicera sina minnesupplevelser men över tid kan både barn och vuxna glömma erfarenheter och återge detaljer felaktigt. Precis som för vuxna kan barns minnesförmåga variera vilket också kan påverka hur korrekt återgivningen blir. Dessutom kan korrektheten, framför allt när det gäller yngre barn, påverkas av sättet frågan ställs på (Poole, & Lamb, 1998). Ju äldre barn blir desto mer utvecklad förmåga har de att själva komma på ledtrådar till sina minnen (Quas m.fl., 2000). Yngre barns minne är känsligt för social press som uppmuntrar speciella svar. Hur deras berättelser om minnen skapas påverkar därmed både kvantiteten och kvaliteten i berättelsen (Reese, Haden & Fivush, 1993).

Det är alltså ett komplext samband mellan ålder och minne. En betydelsefull faktor är intervjuarens förmåga att få barn att berätta om sina minnen och en annan faktor är barns motivation och förmåga att berätta snarare än att minnas erfarenheten

Barns berättelser om utsatthet i familjen

För att tydliggöra barns förmåga att berätta om sina perspektiv i utredningsintervjuer i socialt arbete följer här en redogörelse för en studie av 41 barnintervjuer i 52 olika möten med 11 olika socialsekreterare i Norrköping. Här kartlades hur och vad barn berättade om sina erfarenheter av utsatthet när de erbjöds möjlighet att intervjuas av utbildade socialsekreterare. Genom att visa hur utbildade socialsekreterare kan få barn att fritt berätta om sina upplevelser och perspektiv hoppas jag kunna stimulera andra att verkligen lyssna på vad barn har att berätta.

I den här studien framkom att barnen hade mycket att berätta om sina problematiska livssituationer (Cederborg, 2005). Tjugo av barnen var pojkar och tjugo var flickor i åldrarna 5 - 16 år med en genomsnittsålder på 10 år när de intervjuades. Alla var anmälda som utsatta på olika sätt och med olika grad. Barnintervjuerna spelades in på ljudband och skrevs ut för ord för att kunna analyseras. Barn och föräldrar hade gett sitt tillstånd till att delta och de garanterades anonymitet. Nedan följer en genomgång av vad några barn berättade.

Konfliktfyllda hemmiljöer

Eftersom barnen i den här studien mötte socialsekreterare som utbildades i intervjuteknik så påverkade det förmodligen den stora mängden av information de återgav. Framförallt framkom beskrivningar av att vuxna bråkade med varandra. De berättade också hur det kändes när föräldrar skrek eller var arga. En flicka sa exempelvis att det kändes olika beroende på vem som agerade.

Flicka 7 år

Socialsekreteraren: Hur är det för dig när pappa är arg?

Barn: Tråkigt.

Socialsekreteraren: Vad känner du då?

Barn: Jag vill inte vara med pappa.

Socialsekreteraren: Det känner du då?

Barn: Mm

Socialsekreteraren: Hur är det för dig när mamma blir arg?

Barn: Det känns inget då

Berättelsen är inte utvecklad enligt vad som kan förväntas av ett äldre barn men flickan hade uppfattningar om sina föräldrar och vad som kunde vara problematiskt för henne. En annan 6-årig flicka berättade så här om hur det kändes för henne när föräldrarna bråkade.

Flicka 6 år

Socialsekreteraren: Hur blev det när dom bråkade då?

Barn: Inte så roligt, dom skrek jättemycket på varandra.

Socialsekreteraren: Dom skrek, skrek dom på varandra. Hur skulle du beskriva hur mamma blev arg, hur blir mamma arg?

Barn: Hon gör dumma saker...

Ju äldre barn blir desto mer komplicerade beskrivningar kan de åstadkomma förutsatt att de får chansen att berätta själva så mycket som möjligt. En nioårig pojke berättade om hur han blev inblandad i bråk med sina syskon och vad som kunde hända.

Pojke 9 år

Barn: För att då blir mamma arg.

Socialsekreteraren: Ja?

Barn: Då säger, vad heter det, pappa, om han är hemma, att vi får gå in till varsitt rum.

Socialsekreteraren: Mm. Och om pappa inte är hemma då? Vad är det då som kan hända?

Barn: Mamma brukar också göra så fast, hon säger också att vi skall gå till var sitt rum.

Socialsekreteraren: Men om ni inte gör det då?

Barn: Då går mamma och hämtar en käpp.

Socialsekreteraren: Då går hon och hämtar en käpp. Och hur slår hon med den då? För det är det hon gör, vad jag förstått, vad du har berättat.

Barn: Hon tar den, sen slår hon på benen och händerna.

Även om socialsekreterare har förstått hur frågor blir styrande, så kan det hända att man gör fel och leder barnet att berätta på ett visst sätt. Det händer framförallt om man är upprörd och vet vad som hänt. I det här exemplet föreslog socialsekreteraren att mamman slog pojken när hon hämtade en käpp (näst sista talturen är därför styrande). Det viktiga när detta händer är att försöka, så snabbt som möjligt, att återgå till ett mer öppet och inviterande förhållningssätt. I det här fallet så kunde pojken fortsätta med sin beskrivning om hur han reagerade och kände sig efter att han blivit misshandlad.

Pojke 9 år

Barn: Nä, ibland börjar jag gråta, då får jag vara tyst säger hon, och då, sen går hon.

Socialsekreteraren: Sen går hon. Hur tänker du då när du då ligger kvar i din säng då?

Barn: Jaa.

Socialsekreteraren: Mm. Hur känns det då?

Barn: Eh, dåligt.

Här använde pojken sammanfattande beskrivningar av vad som hänt snarare än detaljer för varje enskilt tillfälle. Barns förmåga att ge detaljerad information ökar med åldern men en viktig förutsättning är då att de erbjuds möjligheten att utveckla sin berättelse. Socialsekreteraren kunde ha bett pojken att berätta mer om specifika händelser genom att fråga om den senaste gången det hände, den första gången osv för att få fram hur omfattande utsattheten var. När händelser upprepas så tenderar både vuxna och barn att blanda ihop detaljer av unika händelser med vad som vanligtvis

händer. När barn får berätta utifrån öppna frågetekniker och de får utveckla detaljer om unika tillfällen så kan socialsekreteraren få mer konkret information och dessutom kunskap om i vilken utsträckning utsatthet förekommer (Cederborg m.fl., 2009; Lamb, 2003).

Det gäller att inte heller överskatta barns förmåga att återge sina erfarenheter. Om barn exempelvis har bristande kunskaper i det svenska språket finns det risk för missförstånd om den faktiska åldern tolkas som utgångspunkt för mogenhet att berätta. En 16-årig flicka med utländsk ursprung berättade om erfarenheter av ett äldre syskon på följande sätt.

Flicka 16 år

Barn: Jag har fått stryk av min bror sen jag var liten. Jag har aldrig levt ett bra liv med honom som syskonpar. Det enda jag kan säga, jag ser bara honom framför mig

Socialsekreteraren: Hur många år är det mellan?

Barn: Han är fem år äldre. Han har bara sagt till mig, han har misshandlat mig, han ska äga mig, jag är hans lilla slav och vi trivs inte ihop och jag har aldrig haft någon bra kontakt med honom. Inte med någon i min familj

Frågan är vad det innebar för flickan att känna sig vara ägd av och slav för brodern samt att hon ansåg sig inte ha haft en bra kontakt med vare sig honom eller någon annan i familjen. Ord kan ha olika betydelser för olika individer och därmed varierande innebörder. Om inte socialsekreterare ber barn berätta vad de menar med sina uttryck finns risk för missförstånd och det blir inte klart vilken typ av utsatthet det handlar om. Socialsekreterare ska inte tolka för snabbt, utan istället be barnet att utveckla sin beskrivning så mycket som möjligt. Det gäller att försöka få så många konkreta återgivningar från barnet som möjligt för att så korrekt som möjligt fånga barnets perspektiv på sin utsatthet. Tolkar socialsekreteraren innan barnet gett sin version kallas samtalsstilen hypotestestande och berättelsen blir samproducerad och inte barnets version. Om barnet istället öppet får ge sin version blir beskrivningen mer barnets egen och intervjun mer undersökande och hypotesgenererande.

Slående i den här studien var att när socialsekreterare gav barnen chansen att berätta genom att ställa öppna frågor och de följde upp det barnet tidigare sagt så kunde även yngre barn på ett linjärt, detaljrikt och logiskt sätt återge erfarenheter, exempelvis om bråk och slagsmål mellan vuxna. En 7-årig flicka berättade om misshandel mellan mamman och styvpappan. Först beskrivs exempel på att socialsekreteraren gör en hypotestestande fråga därefter gör hon en mer öppen intervention.

Flicka 7 år

.....(först talas om vad som händer när föräldrarna bråkar)

Barn: Då springer jag ut

Socialsekreteraren: Då springer du ut? Springer du utanför dörren eller i trappuppgången?

B: Nej jag har gått där dom är, där dom bråkar, då springer jag dit

Socialsekreteraren ställde en ledande fråga (näst sista talturen) genom att föreslå alternativ, förmodligen utifrån sin hypotes att flickan springer från stridszonen när det blir avancerade slagsmål, vilket inte alls är vad denna 7-åring gjorde. Vissa barn kan gå emot ledande frågor men problemet är att det är svårt att veta vilka barn som rättar socialsekreterare. Ledande påståenden bör därför undvikas. Be istället barnet själv berätta vad som hände. I det här fallet var flickans information avgörande för att förstå de risker hon och syskonen var utsatta för. När socialsekreteraren fortsatte fråga med mer öppna tekniker framkom följande:

Flicka 7 år

Socialsekreteraren: Vad var det som hände när hon var inne på toan när hon duschade då?

Barn: Så kom han med en kniv, han öppnade med kniven och blundade och så, han gjorde henne det och så tittade han och så hållde han på...

Det finns en tro att barn fantiserar om sina upplevelser och de

kan bli ifrågasatta av vuxna när de berättar om sina erfarenheter. Kanske för att vi inte vill tro att det kan vara sant att barn kan leva under så svåra förhållanden som de berättar om. Därför är det viktigt att komma ihåg att barn och vuxna har mycket mer liknande sätt att fantisera än vad som tidigare varit ett antagande (Wolley, 1997). Barn över sex år tycks ha liknande förmåga som vuxna att skilja mellan fantasier och riktiga erfarenheter (Lindsay & Johnson, 1987; Robert & Blades, 1995). Barn kan dock ha manipulerats till att berätta på ett visst sätt och de kan ha blivit intervjuade med ledande eller suggestiva tekniker. Felaktiga berättelser är därför oftast inte kopplade till barns förmåga att berätta utan snarare till hur de har påverkats att berätta på ett visst sätt (Cederborg, 2004, Lamb m.fl., 1999).

När den här flickan berättade om sina erfarenheter fantiserade hon förmodligen inte eftersom hon fick chansen att berätta utifrån öppna frågor och socialsekreteraren följde upp de detaljer som framkommit. Flickan fick därmed chansen, att i stor utsträckning, själv berätta detaljerat om sina erfarenheter. Då framkom att hon med största sannolikhet levde under förhållanden där hon blev vittne till återkommande misshandel gentemot hennes mamma.

Flicka 7 år

Barn: Om natten ... då när mamma sa håll käften till honom, då hoppade han på mamma, hon kunde inte gå, hon var närapå att svimma

Socialsekreteraren: Hon var närapå att svimma.

Barn: Sen går han ut när han slog henne och sen går han ut och då är jag och mamma och Stina och Per i rummet och då tittar vi när han går runt och kikar ...

Socialsekreteraren: Mm, vad gör du när det här händer då, Mona?

Barn: Jag vill göra så att dom, att Per och dom inte blir ledsna. En gång när han var i finkan, då så tog Per hans sko och satte sig på soffan med den

Socialsekreteraren: Hm, tog han pappas sko då och satte sig i soffan? O'key. Så du försöker göra det så att Per och Stina inte blir ledsna när dom bråkar?

Barn: Men Stina förstår inte, hon skrattar bara

Socialsekreteraren: Och Per

Barn: Han gråter

Socialsekreteraren: Han gråter, mm. Vad brukar du göra då?

Barn: När dom bråkar?

Socialsekreteraren: Ja

Barn: Jag säger till honom att han ska sluta.

Genom att flickan fick chansen att utveckla sin berättelse, fick socialsekreteraren unik information som blev viktigt underlag för utredningen om hennes och syskonens hemsituation.

Separerade föräldrar

Vanliga resultat från studier om skilsmässor är att dessa kan ha psykologiska konsekvenser för barn, framförallt om föräldrarna har konfliktfyllda relationer. Det kan vara en nackdel för barn att växa upp utan kvalitativa relationer till båda sina föräldrar. Avsaknad av bra relationer, till exempel till pappor, kan negativt påverka barns psykosociala anpassning. Det kan påverka hur de kommer att fungera i skolan och i hemmet, vilka utbildningsresultat de åstadkommer, samt vilken inblandning de får i antisocialt och kriminellt beteende (Lamb, 2003). Socialtjänsten har ett ansvar att skydda barn från negativ social utveckling. I barnavårds- och vårdnadsutredningar är det därför viktigt att socialsekreterare underlättar för barnen så de får en så bra kontakt som möjligt med båda sina föräldrar förutsatt att föräldrar inte utsätter sina barn för oacceptabla förhållanden.

Många av barnen i den här studien berättade om negativa erfarenheter av föräldrarnas skilsmässa. Enligt barnen kunde inte föräldrar samarbeta vare sig före eller efter skilsmässan vilket gjorde att de inte hade tillgång till två fungerande föräldrar. Det här är problematiskt eftersom kvalitén på mammas och pappans beteende tillsammans med kvaliteten på mamma-pappa-barn interaktionen kvarstår som den mest tillförlitliga förklaringen till individuella skillnader i psykologisk, social och kognitiv anpassning i tidig såväl som senare barndom (Thompson, 1998). Barn

behöver kontinuerlig interaktion med båda sina föräldrar eller de som barnen har nära relationer till för att kunna utvecklas och bevara kvalitén på relationen (Lamb, m.fl., 2002). De kan få svårigheter att återetablera föräldrarelationer om dessa avbryts. Det här innebär att oavsett om barn får växa upp med två föräldrar eller en så är det av avgörande betydelse att de får uppleva varma positiva relationer med båda sina föräldrar. Då har de bättre förutsättningar att utvecklas positivt jämfört med andra barn som inte har dessa möjligheter (Amato & Gilbreth, 1999; Lamb, 1999; 2002; Thompson & Laible, 1999).

Om socialtjänsten får information om otillfredsställande föräldrarelationer kan det därför vara viktigt att jobba för att etablera bästa möjliga kontakt med den föräldern. Det kan ju också vara så att föräldrabetendet mot barn är så pass graverande att det inte går att ordna adekvata möten med barnet eller att barn inte vill träffa föräldrar i vissa perioder. I sådana fall är det betydelsefullt att barnet får förståelse för sin situation och sina önskemål.

Barnen i den här studien uttryckte en stor motivation att behålla kontakten med sina föräldrar även efter separationen men detta var inte alldeles enkelt för dem att uppnå. En 15-årig flicka berättade att hon först kände sig tvungen att välja bort pappa men sedan fick hon anledning att återuppta kontakten via det stöd hon fick av pappans nya kvinna.

Flicka 15 år

Barn: Nej, pappa jobbade och så här så han kunde åka iväg när som helst och jag fick vara hos farmor då och det tyckte inte jag om.

Socialsekreteraren: Nej.

Barn: Så då tyckte inte jag om och åka dit. Men sen efter ett tag så skaffade pappa en tjej, Lena och dom har barn och då kunde jag sova hos honom och så märkte ju pappa att jag kom upp varje gång att jag ville träffa honom.

Det fanns också barn som sa att de inte visste skälet till att de utestängdes från umgänge med sina pappor. Om socialsekreterare får sådan information kanske det går att skapa klarhet i orsaker och se om det finns möjlighet att bygga upp kontakt med den

föräldern. När barn själva reflekterar över orsakerna till bristande kontakt kan de ha varierande förslag på anledningar. En 12-årig pojke berättade så här.

Pojke 12 år

Socialsekreteraren: Vad tror du det beror på?

Barn: Han kanske inte vill ha oss där, jag vet inte

Socialsekreteraren: Är det så ni tänker?

Barn: Nej, han har ju en sambo nu också, det kanske är hon då som inte vill ha oss där.

Barn fick också själva lägga ner mycket energi på att balansera vad föräldrar sa om varandra så att de inte hamnade i lojalitetskonflikter med någon av dem. Klarade de inte av att hantera föräldrarnas konflikter kunde det medföra att de tvingades ta ställning för eller emot någon av dem utifrån hänsyn till föräldrars behov och önskemål snarare än sitt eget. Föräldrarnas kommunikationsproblem kunde också innebära att de inte fick klart för sig hur deras umgänge med någon förälder skulle gå till och under vilka förutsättningar det skulle ske.

En 13-årig flicka hade föräldrar med svårigheter att kommunicera. Hon upplevde sig som dirigent i föräldrarnas konflikt snarare än som en betydelsefull förhandlingspartner om hur hon kunde få möjligheter att träffa båda sina föräldrar. Flickans analys av varför hon blev dirigent framkom bland annat på följande sätt.

Flicka 13 år

Barn: Dom kan ju tydligen inte ta ansvar för sin egen relation så då är det ju jag som är en del av det så då måste jag ju hjälpa till.

Socialsekreteraren: Hur har du märkt det här att dom inte kunnat ta sitt ansvar?

Barn: För att de beter sig som om de är fem år båda två, det går inte trots att de är vuxna. Det går inte. Det låter jätte dumt att jag säger så fast jag är mindre, men dom kan inte det

Socialsekreteraren: Hur påverkar det här dig?

Barn: Jag vill inte gå emellan, jag vill inte ta ansvar för dem, det är ju deras jobb att ta ansvar över mig, inte tvärtom och eftersom dom vägrar att prata så kan jag inte göra så mycket åt saken, mer än vara arg på dom. Dom kan inte alltid säga saker till mig för att det är inte det jag är till för och då känns det att jag inte vet vad den ena tycker om den andra eftersom jag får höra skitsnack från vardera sidan. Då måste jag försvara båda mina föräldrar för varandra.

Sedan hon var liten har hon upplevt att föräldrarna inte kommit överens och att det haft konsekvenser för hennes möjligheter att ha en ”fri” kontakt med dem.

Flicka 13 år

Barn: Jag fick alltid sitta emellan, för dom skulle bara fortsätta och bråka och jag fick alltid sitta emellan ända sedan jag var liten. De kom ju aldrig överens och den vägen är det fortfarande, eller en som vägrar prata med den andra.

Socialsekreteraren: Det är en som vägrar

Barn: Jag tror det är mamma som vägrar, det verkar så eftersom det är hon som har sagt upp bekantskapen med pappa nu, och då så ville jag att pappa skall ha vårdnaden om mig. Om hon inte går med på att ha halva vårdnaden så får hon skylla sig själv ...

Barn kunde också berätta att någon av föräldrarna inte var lämplig att umgås med eller att de var rädda för någon av dem. En 9 årig flicka sa att hon helst skulle vilja bo hos pappa, men hon bodde ändå mest hos mamma för hon vågade inte säga att hon ville flytta med risk för att mamman då skulle göra sig illa. Den riskbedömning hon gjorde kanske var mer eller mindre realistisk, men hon hade inte ”fri” tillgång till båda sina föräldrar. En 9 årig pojke berättade att han var rädd varje gång han skulle träffa sin pappa.

Pojke 9 år

Socialsekreteraren: Och att träffa pappa på helgerna?

Barn: Men jag vill det, men jag är rädd för honom.

Socialsekreteraren: Mm. Du är rädd för att?

Barn: Jag vet inte, jag har alltid varit det.

När barn utsätts för allvarliga konflikter där föräldrar utövar våld eller är verbalt aggressiva över tid rekommenderas inte umgänge med dessa föräldrar (Johnston, 1994). Det viktiga är att socialsekreteraren i nära samtal med barnet utreder förutsättningarna för umgänget.

Missbrukande föräldrar

En annan sårbar grupp i socialtjänsten utredningsarbete är de barn som har föräldrar som missbrukar. Deras möjligheter till nära och kvalitetsbärande relationer med sina föräldrar kan i perioder av missbruk vara bristfälliga. Föräldrar kan vara mer eller mindre medvetna om att barnen kan fara illa när de missbrukar. Om barnets utveckling skadas eller inte kan bero på deras tillgång till kvalitativa relationer.

Barn återgav ambivalenta känslor i förhållande till sina missbrukande föräldrar. En 15-årig pojke berättade om detta på följande sätt.

Pojke 15 år

Barn: Ja. Mamma hon är väl snäll och så, men hon har sina alkoholproblem. När hon är nykter så gillar jag att vara där, jag tycker om henne Det är det att hon bryr sig inte vad hon .. hon super inte så jag ser ...så jag märker att det blir bara sämre och sämre.

Socialsekreteraren: Hur märker du det?

Barn: Det är inget svårt ... sedan när jag kommenterar ölen ... så hittar jag sexpack öl när jag öppnar kylan, ... säger hon jag ska inte ta dom, jag lovar dig, dom bara står där ... och sen klockan ett på natten när man gått och lagt sig så ... brukar hon ta..... Jag känner mig sviken och så där, att hon inte bryr sig, jag vet ju att hon gör det, men det känns inte så just då.

Socialsekreteraren: Vad gör nu när du känner dig sviken?

Barn: Mest ensam och så där.

Den emotionella ambivalens han återgav inkluderade beskrivningar av att han inte kan lita på mamman. Han gav också uttryck för ett komplicerat dilemma, han vill vara med henne men samtidigt riskerar han att känna sig sviken när hon missbrukar. Det här talar för en otrygg och instabil relation mellan honom och mamman även om han ”gillar” att vara med henne. Frågan är bara hur umgänget skulle kunna fungera så bra som möjligt för pojken. Utifrån vad han berättade blev det viktigt att han fick umgås med mamman så mycket som möjligt under betryggande förhållanden.

En annan 12-årig pojke berättade så här om sina föräldrars alkoholproblem.

Pojke 12 år

Barn: ... och dom berättade varför dom var onyktra och dom sa förlåt för att dom hade druckit och så.

Socialsekreteraren: Mm

Barn: Pappa när han var ensam till exempel hemma, då lagade han mat och när mamma var ensam hemma då lagade hon mat och om båda var hemma så turades dom om att laga mat och så där, fast dom var onyktra ----

Socialsekreteraren: Berätta för mig vad du gör då eller vad du gjorde då?

Barn: Det var jobbigt men jag gick ut och så där, jag ville inte bry mig så mycket och då gick dom ju in och lade sig och sov. Om vi skrek på dom att vi var hungriga är klart då gjorde dom i ordning mat. Så på det sättet var det inte jobbigt.

Den här pojken fick ta ett stort ansvar för sina föräldrar när de missbrukade.

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp mot barn är mycket svåra att utreda. Det är det juridiska systemet som ska utreda om brott begåtts. Socialtjänsten ska utreda och ingripa om ett barn utsätts för otillbörligt utnyttjande och om barn inte får den omvårdnad de behöver. I dessa ärenden kan det pågå parallella utredningar och det är av stor betydelse att barn inte påverkas till att berätta för då kan deras trovärdighet i den juridiska processen ifrågasättas (Cederborg, 2000). Detta är inte ett problem om barnen får chansen att berätta så fritt om möjligt om sina dilemman med att vara utsatt. Har information från barnet kommit från inviterande frågor ökar sannolikheten för att berättelsen inte påverkats av socialsekreteraren och att den är korrekt. Socialsekreterare som dokumenterar intervjuer, exempelvis via ljudband, kan också bevara det som "bevis" för att ingen påverkan skett på berättelsen. Intervjun som socialsekreteraren gör kan också ske efter samråd med handläggande polis.

När barn får chansen kan de exempelvis berätta hur de tänker kring vuxna i sin närhet som gör sexuella närmanden eller utsätter dem för övergrepp. En 8-årig flicka angav dilemmat mellan att vilja få vara med pappan i förhållande till den risk det kunde innebära för möjliga sexuella närmanden från honom. En annan 15-årig flicka berättade efter öppen invitation om sexuella anspelningar och närmanden från styvpappan.

Flicka 15 år

Socialsekreteraren: Berätta för mig så att jag får höra din bild av det.

Barn: Han har frågat massa saker, väldigt personliga saker, sexuellt och han ger sig inte.

Socialsekreteraren: Vad är det han har frågat?

Barn: Hur långt jag har gått med personer och allt möjligt. Om jag är rakad och allt möjligt, det har hållit på sen sommarlovet i sexan tror jag.

Först berättade hon om verbala trakasserier, och när hon ombads att berätta mer sa hon:

Barn: Ja, fast aldrig innanför någonstans, aldrig så. Men han har gjort konstiga saker. Det var en gång i soffan så här, ---- och då hade han sin hand så här vid mitt bröst och det tänkte jag på direkt, jaha – typ och satte mig upp- igen. Men det jag reagerade på, det var att han bad mig lägga mig ner igen och frågade om jag kände det där och sedan gjorde han samma sak igen och sen har han tagit i mig när han gått förbi eller så där.

Förutom risken för sexuella anspelningar och närmanden från styvpappan hade hon bekymmer med att få mamman att förstå det som hände henne i hemmet. När flickan fick en öppen fråga om hur hon skulle vilja att det blev efter att hon berättat om sina problem svarade hon så här.

Barn: Att hon skulle tro på mig men, det gör hon inte och hon kommer inte att göra det heller. Jag svär på min döda kropp men jag fattar inte att hon inte fattar att jag inte ljuger.

Socialsekreteraren: Det är din högsta önskan just nu att hon skulle tro på dig. För vad skulle hända om hon trodde på dig, tror du?

Barn: Jag vet inte, men nu är det hela tiden att hon tröstar honom, hela tiden är det han som gäller typ. Och jag känner ingenting verkar det som, och så har det alltid varit så, det har alltid varit så mellan mamma och mig.

De erfarenheter och de dilemman hon återgav tydliggör att hon är tveksam till mammans förmåga att stödja och hjälpa henne ur hennes konfliktfyllda situation. Information som innebär att hon kan känna sig otrygg i relation till modern och självklart också till styvpappan. Detta är viktig information för att kunna stödja och skydda henne från vidare utsatthet.

I mötet med barn som utsatts för övergrepp gäller det att aldrig glömma att de är sociala personer som utifrån sina förutsättningar tänker, känner och hanterar sin utsatthet. Genom att öppet lyssna på deras uppfattningar och erfarenheter ökar förutsättningarna för att förstå vad de kan behöva för hjälp.

Viktiga utgångspunkter för intervjuer med barn

Om de grundläggande principerna för intervjuer med barn efterföljs ökar sannolikheten för att de förstår varför de intervjuas och därmed ökar deras möjligheter att berätta så korrekt som möjligt (Poole & Lamb, 1998). Generella rekommendationer kan sammanfattas på följande sätt:

- Barn ska intervjuas så fort som möjligt efter att det finns misstanke om att de varit eller är utsatta.
- Innan barn intervjuas om anledningen till intervjun ska de få möjlighet att
 - förstå hur intervjun går till
 - bygga upp ett förtroende till intervjuaren
 - få reda på grundreglerna för intervjun (deras rätt att säga jag vet inte eller möjlighet att be om förtydligande om de inte förstår frågan).
 - träna sig i öppen intervjuteknik genom att få berätta om något som inte berör anledningen till intervjun.
- Öppna intervjutekniker ska vara utgångspunkten för intervjun. Då får barnen möjlighet att berätta utifrån sitt perspektiv så korrekt som möjligt. Då minskar risken för att, exempelvis, socialsekreterare påverkar berättelsen utifrån sitt perspektiv. När mer specifika frågor används för att klargöra detaljer eller för att få svar på andra frågor ska intervjuaren utgå från vad barn tidigare sagt och använda frågor som ger mesta möjliga information med minsta möjliga påverkan.
- Intervjuaren ska försöka vara så neutral som möjligt. Det vill säga undvika att tala om sin uppfattning eller visa sin reaktion och vara öppen för flera möjliga förklaringar till det barnen berättar.
- Intervjuaren ska lyssna mer än tala
- Beroende på barnets mognad och förhållanden i varje enskilt fall, så ska intervjuaren fråga om barnet har några frågor eller vill berätta om något som inte framkommit i intervjun men också informera om vad som händer härnäst innan intervjun avslutas.
- Intervjuaren ska ge sina kontaktuppgifter till barnet

- För att förmedla en stödjande ton innan intervjun är över kan intervjuaren avsluta med att be barnet berätta om något neutralt ämne.

Barn som lever under stress och svåra förhållanden bör tidigt i utredningsprocessen få chansen att berätta om sin situation. Oavsett anledning till att socialsekreterare ska möta barn gäller det att komma ihåg att berättelsens utformning är beroende av de metoder socialsekreteraren använder sig av för att få dem att berätta. Om barn får berätta utan större påverkan ökar möjligheten att berättelsen är korrekt återgiven. Däremot om socialsekreteraren påstår ett händelseförlopp eller perspektiv som barnet ska ta ställning till, ber barnet bekräfta eller förneka erfarenheter eller ber barnet ta ställning till olika förslag så finns risken för att hon eller han samproducerar innehållet i berättelsen. En sådan berättelse blir mindre innehållsrik och detaljerad och det är inte säkert att den stämmer överens med barnets egen uppfattning. Genom att ställa så många öppna frågor som möjligt, både inledningsvis och vid uppföljning av frågor på barns svar så ökar förutsättningen för att berättelser blir detaljrika, sammanhängande och utifrån deras egna upplevelser.

Socialsekreterare bör också undvika hjälpmedel, som dockor, då det inte är säkert att det underlättar för barn att ge sitt perspektiv. Forskning visar, exempelvis, att de kan ha svårt att förstå att dockor symboliserar både ett objekt och dem själva som person (DeLoache, 1990). Om socialsekreterare använder hjälpmedel är det viktigt att inte påverka barnets beskrivning och att vara försiktig med tolkning av barnets berättelse, framförallt om materialet inte är testat och visat sig kunna bidra med faktisk information om barns unika perspektiv.

Mycket av den forskning och de internationella rekommendationer som finns om intervjuer med barn har utgått från ett intresse att öka rättssäkerheten för de inblandade parterna. Framförallt handlar det om hur en intervjuare kan få fram så korrekt version som möjligt. Den här forskningen har utvecklat mycket kunskap under de senaste 25-30 åren. Därför vet vi en hel del om hur intervjuare generellt sätt kan få barn i allmänhet att själva berätta om sina erfarenheter och uppfattningar. De flesta forskare är därför överens om att sättet barn intervjuas på kan ha signifikant betydelse för vad de återger och berättar. Tyvärr har forskning också visat

att många barn som står under myndighetsutövning blir föremål för felaktiga intervjutekniker. Det handlar framförallt om frågor som inte är anpassade till barnets utvecklingsnivå men också att frågorna i alltför stor utsträckning är ledande och suggestiva (se exempelvis Cederborg m.fl., 2000; Cederborg & Lamb, 2008a).

Finns en tolk med som förmedlar frågor och svar är det betydelsefullt att socialsekreteraren instruerar tolken till att öppet följa frågetekniken i översättningen och att översätta barns svar så ordagrant som möjligt. Det finns nämligen risk att tolkar kan ändra kvaliteten på frågor och svar. Om felaktig återgivning görs av frågan som ställdes och/eller svar som gavs blir konsekvensen att barn inte erbjuds rätten att återge sin version så korrekt som möjligt och att de kan bli missförstådda (Keselman m.fl., 2008; Keselman m.fl., 2010).

De generella rekommendationerna är ideala och inte alltid möjliga att följa men först och främst kan socialsekreterare se till att barn får berätta så ostört som möjligt. Det är också en fördel om barn slipper berätta sina känsliga historier för flera olika socialsekreterare. Det minskar också risken för feltolkningar.

Socialsekreterare ska förbereda barn på sin roll som experter på sitt perspektiv. De ska få veta att de ska svara ”jag vet inte” om de faktiskt inte vet samt säga till om de inte förstår frågan eller om socialsekreteraren påstår något som är fel. Barn ska få veta att de inte ska låtsas att de har ett svar eller hitta på ett svar.

Socialsekreteraren ska inte konfrontera eller pressa barn till att berätta och inte heller repetera ledande och suggestiva frågor eftersom det kan få barn att ändra sin berättelse. De kan tro att de tidigare svarat fel. Slutligen gäller att när barn berättat så ska socialsekreterare låta dem berätta färdigt om händelser innan frågor ställs om något annat. Det gäller att inte ”hoppa” emellan olika berättelser utan istället ställa uppföljningsfrågor innan övergång görs till något annat frågeområde (Pipe m.fl., 2004). Socialsekreterare kan sträva mot att maximera barns möjligheter att ge korrekt information genom att ställa så många öppna frågor som möjligt och uppmuntra dem att utveckla sina svar med egna ord och med minimal hjälp. Då får barn chansen att berätta sin uppfattning, vad de varit med om eller hur de har det. Yngre barn har inte hunnit lära sig konversationens grundregler om hur tidigare upplevelser ska återberättas och är därför mer beroende av att vuxna ställer frågor. Barn, även yngre, kan ge relevant och riktig

information när de får öppna frågor även om yngre barn kan behöva någon form av styrning via hjälpfrågor. De sistnämnda bör i så fall påverka barns egen redogörelse så lite som möjligt.

Risken med ledande och suggestiva frågor kan vara mindre betydelsefull i de fall där det finns annan kunskap som kan klargöra vad barnet kan ha varit med om eller har för livssituation. Ledande frågor kan också legitimeras när det finns tecken på att barn löper akut risk för att utsättas för våld eller övergrepp. De kan vara effektiva för att få barnen att minnas information om faktiska händelser och kan hjälpa barnet att komma ihåg otydliga minnesbilder och strukturera dem på ett sammanhängande sätt. Problemet är att när vi inte vet vad ett barn har varit med om eller hur hans eller hennes livssituation ser ut, kan ledande men framförallt suggestiva frågor påverka barnets minne och därmed korrektheten i barnets berättelse.

Det är svårt att förutsäga vilka barn som kommer att berätta utan större styrning. I vilket fall som helst bör barnets egen version efterfrågas innan någon styrning sker. Det här betyder att socialsekreterarens kompetens om hur det unika barnet kan tillfrågas blir avgörande för hur korrekt barnets perspektiv blir återgivet. Det gäller att socialsekreterare är medvetna om de påverkansfaktorer som olika frågetyper har eftersom frågetyper som är styrande kan underminera barnets berättelse.

När socialsekreterare följer rekommendationen om öppna frågor kan innehållet i frågorna eller intonationen variera mellan socialsekreterare beroende på vem man är, och vilket sätt som känns mest naturligt för var och en. Framförallt handlar det om att anpassa sina frågor till barns förmåga att förstå dem. Barnet som ska intervjuas har sin unika personlighet och befinner sig i olika utvecklingsfaser. Dessutom är varje ärende unikt och det kan därför bli mer eller mindre komplicerat att försöka få barn att fritt berätta om sin livssituation eller perspektiv. Förutom frågetyper är följande utgångspunkter basala för intervjuer med ”socialtjänstens” barn.

Planera intervjun

Möjligheten att få fram barns eget perspektiv i en utredning ökar om intervjun kan ske så snart som möjligt efter att ärendet aktua-

liserats. Framförallt mindre barn tenderar att glömma erfarenheter snabbt men barn kan också bli påverkade av andra att inte berätta eller de kan bli ombedda att berätta på ett visst sätt. När barn vet om att de ska intervjuas om sin uppfattning i en vårdnadstvist kan det också vara väderfullt att de blir lyssnade på i början av utredningsprocessen. Det kan underlätta deras eventuella oro för att uttrycka sin uppfattning. Innan intervjun genomförs bör det finnas tid avsatt till förberedelse eftersom det kan bli ett effektivt sätt att avhålla sig från onödig påverkan under själva intervjun. Framförallt gäller detta om socialsekreteraren ska möta ett barn som förväntas ha en svår upplevelse att berätta om.

Det finns inga generella rekommendationer för hur mycket information som ska insamlas i förväg. Varje fall är unikt och därför handlar planeringen mer om att socialsekreteraren ska vara förberedd på vad som kan komma från barnet och skapa förutsättningar för en bra kontakt. Det gäller också att informera sig om vad andra professionella känner till om barnet. När barn har någon diagnos är det betydelsefullt att socialsekreterare får information av eventuell psykolog, exempelvis, vid barn och ungdomshabiliteringen om vad diagnosen innebär för deras förmåga att berätta (Cederborg m.fl., 2009). Planeringen handlar också om att koordinera och samordna sina arbetsinsatser tillsammans med eventuell polis, åklagare, och/eller personal inom barn- och ungdomspsykiatrin.

Socialsekreterare behöver också kunskap om barnets utveckling innan intervjun. Barn och ungdomars psykologiska mognad och unika förutsättningar påverkar deras möjligheter att berätta om sina upplevelser. Det gäller att komma ihåg att även om barns utveckling kan förstås utifrån stadier och att barn i samma ålder kan ha mycket gemensamt så har inte alla barn en liknande utvecklingsgång och livssituation. Ett barn utvecklas utifrån sina unika förutsättningar och påverkas i hög grad av den sociala och kulturella miljö han eller hon vistas i. Detta innebär att en femåring kan berätta sådant som en annan femåring inte kan. Forskare understryker betydelsen av att intervjuaren har en realistisk medvetenhet om hur de uppfattar barns förmågor och begränsningar (Lamb m.fl., 1995; Cederborg m.fl., 2009).

Var barnorienterad

Det är värdefullt om tidpunkten för intervjun anpassas till barnets livssituation. Utifrån ett barnperspektiv kan det, exempelvis, vara olämpligt att möta barnet i skolan eller be barn komma till intervjun under skoltid. Ytterligare att tänka på är att mindre barn och barn med särskilda behov kan ha svårt att koncentrera sig och tidsmässigt klara av en intervju på mer än 40-45 minuter (Cederborg m.fl., 2009).

Intervjun bör genomföras i en lugn barnvänlig miljö då det kan underlätta för barn att känna sig avslappnade och beredda att berätta (Lamb m.fl., 2008). Socialsekreteraren ska anta ett barnorienterat perspektiv där det centrala är att barns "röst" synliggörs i intervjun. Socialsekreterarens uppfattning och förståelse ska neutraliseras. Istället ska han eller hon förmedla att det är barnet som är expert på sina erfarenheter inte socialsekreteraren. Det ideala är att barn pratar mest vilket innebär bl.a. att barnets språkbruk ska vara styrande så mycket som möjligt. Socialsekreteraren ska också anpassa sitt språkval till barnets förståelsenivå. Ett sätt att göra språket mer barnvänligt är att förenkla grammatiken. Barn är dessutom inte alltid medvetna om vad socialförvaltningen är för miljö, det vill säga vilka utgångspunkter och förväntningar som finns där. Det gör det nödvändigt för socialsekreterare att inte bara anpassa intervjufrågorna efter barns språkliga utvecklingsnivå, utan också att berätta om de förväntningar som finns på interaktionen. Socialsekreterare kan också klargöra viktiga termer som kan vara för svåra att förstå och överhuvudtaget undvika komplicerade ord, termer och meningar. Det här innebär att socialsekreterare ska bemöta barn med respekt, se dem som sociala personer som agerar utifrån vilka förutsättningar som erbjuds dem.

Dokumentation

Under intervjun kan socialsekreteraren använda sig av ljudinspelning som hjälpmedel för att kunna koncentrera sig på utförandet av intervjun och därmed också slippa anteckna den information som kommer fram. Om ljudinspelning görs finns ju informationen kvar efter intervjun och det skapar förutsättningar för att efteråt kunna lyssna och fundera i lugn och ro på vad som sagts. När

anteckningar görs under intervjun så gäller det att kommunicera till barnet varför socialsekreteraren skriver ner det som sägs. Anteckningar kan tjäna som stöd för att komma ihåg vad barnet sagt eller vilken fråga som ska ställas senare. Det finns dock nackdelar med att anteckna under intervjun. Det kan störa den kommunikativa processen och koncentrationen hos både barnet och socialsekreteraren.

Begränsa antalet närvarande

Socialsekreterare bör också tänka på att begränsa antalet närvarande personer under intervjun. I vissa fall skulle det naturligtvis kunna innebära ett känslomässigt stöd att en trygg person finns med. Men det kan också vara en möjlig riskfaktor för en närstående engagerad person kan bryta in och prata i barnets ställe. Dessutom kan det vara svårt för ett barn att förstå varför det inte kan be om hjälp av en närstående som det brukar göra när han eller hon försöker komma ihåg ett visst händelseförlopp. Barn kan också hålla tillbaka information om de misstänker att närstående kan fara illa av att höra deras svar på känsliga frågor. Om det finns en misstanke om att en förälder utsätter barnet för försummelse, någon typ av övergrepp eller misshandel bör den föräldern naturligtvis inte närvara under intervjun.

Det här resonemanget gäller också frågan om någon annan professionell person skulle vara med i rummet under intervjun. Den asymmetriska relationen mellan barn och vuxna kan förstärkas om ytterligare en professionell finns i rummet. Den personen kanske också vill fråga något och avbryter socialsekreterarens intervju. En ledtråd i avgörandet blir om det är nödvändigt utifrån barnets behov och perspektiv att ha ytterligare personer i rummet. Om ett barn har behov av en stödperson är det viktigt att förklara för den här personen att han/hon inte får avbryta intervjun och ställa frågor eller svara istället för barnet. En stödpersons närvaro handlar mer om att skapa trygghet hos barnet än att bidra till berättelsen (Cederborg m.fl., 2009).

Bemötandestil

Oavsett syftet med socialsekreterarens möte med barn är det svårt att komma ifrån att båda är beroende av varandra i skapandet av berättelsen. Socialsekreterare har sina motiv men det kan också barn ha. De kan, exempelvis, försöka alliera sig med intervjuaren eller anpassa sina svar utifrån vad de uppfattar att intervjuaren vill höra. De kan också göra avkall på sin version om intervjuaren styr samtalet med påståenden som barnet får ta ställning till (Aronsson & Hundeide, 2002). De kan även ha sina skäl till att inte berätta om sin situation. Oavsett barns motiv till att svara som de gör bör socialsekreteraren förstå att behandlingstekniker inte ska förekomma i intervjuer. I utredningsintervjuer förväntas intervjuaren få barn att berätta med minsta möjliga styrning (Cederborg m.fl., 2009; Cederborg & Lamb, 2008a). Här gäller att få fram så mycket objektiv information som möjligt. Om socialsekreteraren blir för involverad i berättelsen skapas en gemensam förståelse av ett perspektiv snarare än att barnets egen uppfattning synliggörs.

I behandlings- eller stödsamtal däremot kan socialsekreteraren återge synpunkter på det barnet berättar i syfte att samproducera en förståelse med barnet. Där gäller att förstå barnets sociala och psykologiska situation, och att ha ett mer terapeutiskt förhållningssätt. Målet är att åstadkomma kognitiva, beteende- och/eller emotionella förändringar. I utredningsintervjuer gäller det däremot att i så liten utsträckning som möjligt påverka informationen från barnet, och att få fram hans/hennes synpunkter utifrån ett mer neutralt men inte kyligt förhållningssätt. Det här innebär att socialsekreterare ska använda sig av olika bemötande stilar beroende på syftet med mötet.

Anta ett neutralt förhållningssätt

I varje utredande intervju ska socialsekreteraren sträva mot att barnet inte påverkas av hans eller hennes uppfattningar och att barnet berättar själv så mycket som möjligt. Socialsekreteraren ska därför inte förmedla förutfattade meningar till barnet. Istället handlar det om att vara öppen för vad barnet kan ha för perspektiv i den fråga som undersöks. Utifrån vad barnet berättar ska socialsekreteraren vara beredd att utveckla sin förståelse, när nya erfarenheter

eller perspektiv kommer fram. Socialsekreterarens uppgift är ju att försöka få fram genuina barn berättelser. En av förutsättningarna för detta är vilken psykologisk atmosfär som socialsekreteraren lyckas skapa. Kommentarer kan alltså både maximera men tyvärr också underminera möjligheterna att bli betraktad som objektiv i sitt agerande. Atmosfären omkring den som intervjuar barnet ska vara positiv och inte dömande oavsett vad barnet berättar eller om barnet är samarbetsvilligt eller motvilligt. Felaktigheter i förhållningssätt kan uppstå inte bara genom ordval utan också orsakas av ett visst röstläge, ansiktsuttryck, anklagande formuleringar eller genom frågor som förutsätter ett speciellt svar. Oavsett barnets agerande förväntas socialsekreteraren undvika att skrämja, muta, säga emot, tvinga eller hota barnet, det bara ökar risken för suggestion och negativ påverkan på berättelsen. Neutralt förhållningssätt innebär inte att ha en kylig attityd snarare tvärtom. Barn ska bemötas respektfullt och med genuint empatiskt intresse anpassat till barnets berättelse och situation.

Lyssna mer än tala

När barnet berättar ska socialsekreteraren försöka visa tålamod och motstå frestelsen att tala så fort barnet slutar att berätta. Det handlar om ett lyssnande där barnet ska få en känsla av att socialsekreteraren är aktivt intresserad av vad han eller hon har att säga. Om barnet inte svarar direkt gäller det att inte för snabbt ställa en ny fråga utan försöka stå ut med en viss tid av tystnad. Barnet ska få chansen att fundera på ett svar. Det handlar om att visa ett genuint empatisk intresse för barnets version av sina erfarenheter.

När barnet väl berättar kan socialsekreteraren visa sig intresserad genom underlättande kommentarer som, "hm", "jaha" men också genom reflektioner över vad barnet sagt men välj då ord eller detaljer som barnet själv använt, exempelvis, "Vad menade du med svårt?" Positivt lyssnande inkluderar också ickeverbal respons som kan få barn att känna att de är lyssnade på utan att känna sig pressade att berätta på ett visst sätt. Sociala stödkommentarer ska inte innehålla socialsekreterarens uppfattning men tjäna som ett stöd för att få barnet att fortsätta sin berättelse.

Undvik kroppskontakt

Socialsekreterare kan hamna i en situation där de tycker synd om barn och gärna vill trösta genom att ta kroppskontakt med dem. Det är inte att rekommendera eftersom vissa barn kan uppfatta en sådan gest som hotande eller tvingande och därmed misstolka socialsekreterarens intentioner. Om kroppskontakt upplevs som frustrerande kan barn också vilja komma bort från intervjusituationen.

Ta handledning

Socialsekreteraren bör vara medveten om, ha kontroll över och kunna styra de egna känslor som dyker upp i mötet med barn som berättar om sina erfarenheter och upplevelser. De egna känslorna eller attityderna får inte styra intervjuens utveckling. Rekommendationerna är att ta handledning för att få stöd i att bearbeta sina egna reaktioner.

Intervjutekniker

Barns förmåga att berätta är alltså beroende av biologisk mognad, uppväxtförhållanden, personlighetsdrag, vilket mandat de fått att berätta men också av kompetensen hos den som intervjuar. Intervjuer med ökad fokus på struktur och öppna frågor är ett respektfullt förhållningssätt där informationen barn ger utgår från vad de kan och vill berätta. I intervjuer ska socialsekreterare alltså försöka skapa förutsättningar för att barnet ger egna beskrivningar av sin situation och sina livserfarenheter. Det här är inte alldeles enkelt och socialsekreteraren kan under intervjun behöva göra överväganden mellan att få fram en berättelse överhuvudtaget i förhållande till att få barnets egen version. Det gäller att göra överväganden om hur mycket ledning och påståenden som behövs för att få svar på vissa frågor i förhållande till att sådan ”hjälp” kan ge information som inte med säkerhet ger barnets egen berättelse. Om socialsekreteraren väljer att leda gäller det att så snart som möjligt försöka återgå till ett mer öppet förhållningssätt efter att barnet börjat berätta. Frågor om vad barnet tror om andras känslor eller motiv till att agera på ett visst sätt mot dem bör undvikas. Det är något som barnet inte kan veta eller vara säker på. Svar som är gissningar kan inte betraktas som viktig information utan snarare en konsekvens av ledade frågor.

Nedan följer en specificering av önskvärda yttranden och likaså en beskrivning av vad som bör undvikas. Beskrivningen börjar med dem som påverkar minst och slutar med de mest suggestiva yttrandena.

Stödjande kommentarer

Stödjande kommentarer som ”*Mm*”, ”*Jaha*” o.s.v. är naturliga inslag i intervjuer och de ger möjlighet för barnet att förstå att socialsekreteraren lyssnar och följer berättelsen. Sådan respons underlättar, utan större påverkan, vidareberättande. Om socialsekreteraren säger de sista orden som uttalats av barnet kan det också underlätta för att få en vidare berättelse.

Fritt berättande genom öppna, inviterande yttranden

Allmänt gäller att frågan ska formuleras så att barnet uppmuntras till att själv ge innehållsrika berättelser som socialsekreteraren kan bygga vidare på när nästa fråga ska ställas. Använd orden *berätta*, *förklara* eller *beskriv* i öppna frågeformuleringar. När barnet berättar ska socialsekreteraren inte avbryta utan vänta tills barnet slutat prata innan nästa fråga ställs. En invitation efter att barnet berättat något ska bygga på detaljer som barnet själv tidigare sagt.

Exempel

Socialsekreteraren: Berätta för mig hur du har det hemma.

Socialsekreteraren: Förklara för mig hur du menar när du säger att pappa är jobbig

Socialsekreteraren: Beskriv hur det ser ut därhemma

Socialsekreteraren: Berätta vad som hände i torsdags

När barn börjat berätta gäller att försöka få dem att öppet berätta mer om ämnet.

Exempel

Socialsekreteraren: Berätta mer om det

Socialsekreteraren: Berätta allt du kommer ihåg från början till slut

Socialsekreteraren: Berätta mer om hur du har det hemma

Socialsekreteraren: Berätta så mycket du kan om det.

Socialsekreteraren: Berätta allt om det som hände den gången.

Detta är tänkt att förmedla en slags förväntan på barnet att ge mer information men en sådan teknik kan också ge barnet en möjlighet att själv välja vad han eller hon vill berätta.

Kombinerade invitationer

När barn återger en berättelse och det är dags att be om fördjupad information kan det underlätta om socialsekreterare tydliggör vad det är hon eller han vill veta mer om. Detsamma gäller yngre barn som kan ha svårigheter att förstå vad socialsekreterare vill att de ska berätta. Denna teknik kallas för kombinerade invitationer. Om uppföljningsfrågan också innehåller tidsindelning kan det ge barn möjlighet att via kombinerade invitationer ge mer detaljer om unika händelseförlopp.

Exempel

Socialsekreteraren: Du sa förut något om en annan gång. Berätta om den gången.

Socialsekreteraren: Du sa förut att pappa kom hem. Berätta allt som hände innan han kom.

Socialsekreteraren: Du sa förut att mamma blev arg, berätta allt som hände efter den händelsen.

Socialsekreteraren: Du sa att du inte kunde gå till skolan, berätta mer om det.

Socialsekreteraren: Du berättade förut om din familj. Berätta vilka de är.

Socialsekreteraren: Jag vill att du berättar mer om vad som hände när du kom hem i lördags. Berätta allt som hände från att du kom in i lägenheten tills du gick in i ditt rum.

Socialsekreteraren: Du berättade att han slog mamma. Berätta allt som hände från att du kom in genom dörren till du stack ut.

Socialsekreteraren ska ställa enkla frågor och en fråga i taget. Dessutom avstå från att gå vidare med en ny fråga om något annat ämne innan barnet fått chansen att berätta färdigt om det som förra frågan gällde. Genom att öppet och tydligt följa upp det barn har berättat kan socialsekreterare underlätta deras möjligheter att minnas händelser.

Öppna, specifika yttranden relaterat till det barnet sagt

Dessa instruktiva yttranden från socialsekreterare är också viktiga och nödvändiga i intervjuer för att få fram mer detaljer kring det barn berättat. Vissa barn kan också ha svårigheter eller vara ovana vid att svara på inviterande frågor. Om det visar sig att barn inte berättar från invitationer kan socialsekreterare istället använda sig av en mer öppen specifik fråga.

En specifik uppföljningsfråga ska formuleras utifrån detaljer som barn tidigare berättat om.

Specifika yttranden ska uttalas på ett allmänt generellt sätt. Barn förväntas här ge mer tydliga svar. De specifika frågorna innehåller orden Vem, Vad, Var, När, Hur, och Varför.

Exempel

Socialsekreteraren: Vad var det som hände den där gången du nämnde?

Socialsekreteraren: Vem hämtade dig?

Socialsekreteraren: Var var du någonstans?

Socialsekreteraren: Hur gjorde han när han slog dig?

Socialsekreteraren: Vilket skola går du i?

Socialsekreteraren: Varför var du hemma från skolan den där dagen?

Socialsekreteraren: Vem hjälper dig med skolarbetet?

Socialsekreteraren: Var vill du bo?

Även specifika frågor kan kombineras med tidigare given information.

Exempel

Socialsekreteraren: Du sa förut att hon är knäpp i huvudet. Hur kommer det sig?

Förtydliganden

Om socialsekreteraren är osäker på vad barnet menar med ett visst begrepp bör han eller hon begära ett förtydligande. Socialsekreteraren bör också be barnet förtydliga beskrivningar om händelseåtergivningarna verkar vara oförenliga, osannolika eller kanske konstruerade utifrån vad barnet instruerats att säga eller själv tror han eller hon förväntas att säga. Det gäller att inte vara anklagande eller konfronterande. Ett tips är att socialsekreteraren utgår ifrån sig själv och säger något i stil med att man är lite glömsk eller inte förstod vad barnet sa och behöver hjälp med att förstå och därför önskar att barnet berättar igen om något det tidigare sagt. Det gäller att få barn att inte känna sig anklagade för att de svarat fel utan att förtydligandet beror på att socialsekreteraren verkligen vill förstå vad barnet menar.

Exempel

Socialsekreteraren: Berätta för mig igen så jag verkligen förstår vad han gjorde med dig.

Socialsekreteraren: Förut sa du att du helst ville bo hos pappa. Jag förstod inte riktigt varför. Berätta det för mig igen.

Socialsekreteraren: Du berättade att du bodde hos din farmor och att du hade det bra där. Vad menar du med att du hade det bra?

Ett annat sätt är att förmedla att socialsekreteraren inte var där när något hände och därför behöver höra barnets version igen för att verkligen förstå. Det kan t.ex. göras på följande sätt.

Exempel

Socialsekreteraren: Jag var ju inte där när din mamma stängde in dig så därför vill jag vara säker på att jag förstår vad som hände. Berätta igen vad det var som hände.

.

Sammanfattning

Om socialsekreteraren vill göra en sammanfattning som inte påverkar barnets berättelse negativt måste den direkt bygga på vad barnet självt tidigare sagt och inte vara för lång. En sådan teknisk användas med sparsamhet eftersom för långa sammanfattningar kan få barn att tappa fokus på tankar om sina erfarenheter. De kan också vara tillagsinställda och svara ja på en sammanfattning för att inte provocera med ett nej fast sammanfattningen kanske innehöll felaktig tolkning. En fördel med en kort sammanfattning är att ett sådant kan ”bygga en bro” över till ett nytt frågeområde. En annan fördel är att barnet kan uppfatta den korta sammanfattningen som om socialsekreteraren är aktivt lyssnande.

Exempel

Socialsekreteraren: Har jag förstått dig rätt att du blir retad i skolan av några av dina klasskompisar och att du därför inte trivs där.

Socialsekreteraren: Nu har du berättat att du inte tycker din mamma är snäll och att du hellre vill bo hos din pappa. Nu skulle jag vilja veta vad du menar med att mamma inte är snäll.

Socialsekreteraren: Nu har du berättat en hel del om hur du har det hemma. Nu skulle jag vilja att du berättade för mig hur du har det i skolan.

Socialsekreteraren: Och då blev du ledsen

Det gäller att tänka på att sammanfattningen inte ska vara värderad för då kan den anses som förslag på tolkning. Görs en felaktig sammanfattning så blir orden ”lagda i munnen” på barnet.

Verbalisering

Socialsekreteraren kan också sätta ord på vad barnet demonstrerar, en slags verbal översättning av barnets icke verbala svar. Det är viktigt att inte övertolka barnets verbala beskrivning då det kan leda till en felaktig tolkning.

Exempel

Socialsekreteraren: Du skakar på huvudet. Vad menar du med det?

Socialsekreteraren: Berätta för mig hur det kommer sig att du grät när du berättade om din mamma.

Enkla formuleringar kan tydliggöra vad barn visat och få dem att berätta mer.

Socialt stöd

Sociala stödkommentarer kan också användas när barn tystnar mitt i en berättelse eller har svårt att komma igång med berättelsen. Om barn visar tecken på oro kan socialsekreteraren exempelvis säga:

Exempel

Socialsekreteraren: Jag träffar många barn och de har berättat för mig att det kan vara svårt att prata om hur de har det hemma med sina föräldrar. Hur är det för dig?

När barn verkar oroliga för att ställning i en vårdnadskonflikt så kan socialsekreteraren säga:

Exempel

Socialsekreteraren: Barn har berättat för mig att de kan vara oroliga för vad som ska hända om de berättar hos vem av föräldrarna de vill bo. Hur är det för dig?

Ledande yttranden

När socialsekreteraren fokuserar barnets uppmärksamhet på detaljer eller aspekter som det inte nämnt tidigare eller ber barn ta ställning i en fråga som leder till ett ja eller nej svar är det exempel på ledande yttranden. När socialsekreterare ger alternativ som

barn har att ta ställning till räknas det också som ledande. Den här typen av uttalanden innebär alltså ett förväntat svar från barnet eller förutsätter fakta som kanske kan ifrågasättas. Överhuvudtaget kan det vara styrande och missledande att föreslå något som barnet inte nämnt tidigare i intervjun. Innehållet i svaret från barnet bör alltså inte vara styrt av den som frågar.

Exempel

Socialsekreteraren: Trivs du inte hemma?

Socialsekreteraren: Bryr sig din mamma om dig?

Socialsekreteraren: Vill du flytta till en annan familj?

Socialsekreteraren: Gjorde det ont?

Socialsekreteraren: Blev du rädd?

Socialsekreteraren: Är han dum mot dig?

Ledande yttranden från socialsekreteraren kan visserligen resultera i fler detaljer och är ibland nödvändiga att formulera men som sagt risken finns att dessa inte stämmer överens med barnets perspektiv och upplevelser.

Att fråga om barns känslor utifrån abstrakta begrepp som de inte själva använt som "blev du rädd" eller "gjorde det ont" kan också leda till felaktiga ja eller nej svar om barn inte förstår vad begreppen innebär. Om socialsekreteraren trots allt behöver ställa en ledande fråga bör han eller hon snarast återgå till en mer inviderande fråga efter svar från ledande. Det ökar förutsättningen för mer information jämfört med ledande frågetyper.

Exempel

Socialsekreteraren: Slår din pappa dig?

Barn: Ja ibland

Socialsekreteraren: Berätta om senaste gången det hände.

Suggestiva yttranden

Suggestiva yttranden från socialsekreteraren bör absolut undvikas, eftersom de har den största negativa effekten på barnets berättelse. Här antyds en aspekt som någon annan sagt eller som socialsekreteraren anser sig veta och barnet förväntas återge ett speciellt svar om, exempelvis, utsatthet eller var det vill bo, utan att barnet tidigare sagt något om detta. När socialsekreterare gör sådana yttranden gör de antaganden om en speciell förutsättning eller tar för givet att det finns en viss uppfattning som inte har avslöjats av barnet självt.

Exempel

Socialsekreteraren: Jag har förstått att du inte har det bra hemma med din styvpappa. Vad gör han med dig?

Socialsekreteraren: Visst har du det svårt i din familj? Berätta om det.

Socialsekreteraren: Din mamma verkar inte bry sig speciellt mycket om dig.

Socialsekreteraren: Dina syskon mår inte heller bra eller hur?

Socialsekreteraren: Han var dum mot dig eller hur?

Socialsekreteraren: Du var rädd för honom eller hur?

Socialsekreteraren: Visst vill du bo hos din pappa.

Socialsekreteraren: Jag har ju hört av din fröken att du blir mobbad av kamrater i skolan. Berätta om det.

Upprepas ledande frågor kanske för att barn inte gav förväntat svar eller gav bristfällig information är det också suggestivt eftersom forskning har visat att barn kan ändra sin version om samma ledande fråga ställs flera gånger. Barn kan alltså få för sig att när intervjuaren repeterar en tidigare ställd fråga så är deras tidigare svar fel eller otillfredsställande (Ceci & Bruck, 1993; 1995; Cederborg m.fl., 2009). Risken finns att barnet vill försöka tillfredsställa intervjuarens förväntningar genom att ändra sitt svar eller försöker hitta på händelser, som det tror att intervjuaren vill höra.

Strukturindelning

Internationella forskare lyfter fram nödvändigheten av att strukturera utredningsintervjuer i olika faser där varje fas har sin unika logik. Det skapar förutsättningar för att intervjun kan ske i en viss ordning. Barn ska få information om intervjuens förutsättningar och träning i öppen frågeteknik innan socialsekreteraren börjar fråga om anledningen till intervjun. Om socialsekreteraren är helt okänd för barnet kan det vara extra känsligt att direkt börja prata om privata, känsliga ämnen i en kanske helt främmande miljö. Barn kan också vara spända inför intervjun. Därför ska socialsekreteraren i början av intervjun ge barn en chans att bygga upp en förtrolig kontakt. Det har nämligen visat sig att kontaktskapande före frågor om känsliga ämnen kan ge mer information från barn (se exempelvis Lamb m.fl., 2008).

Nedan följer en beskrivning av hur socialsekreterare skulle kunna fasindela sina intervjuer. Förslaget är utarbetat tillsammans med de socialsekreterare i Norrköping som gick utbildning i intervjuteknik. Utgångspunkten när förslaget togs fram var rekommenderade faser utifrån intervjuer med barn som misstänkts vara utsatta för brott. Tanken med den ursprungliga strukturindelningen var att "översätta" rekommendationer baserade på forskningsfynd till praktikens förutsättningar (Lamb m.fl., 2008). Eftersom resultat visar att barn berättar mer korrekt och med fler detaljer när de intervjuas med öppna frågor och efter en strukturerad intervjuguide ville vi hitta en struktur som passade även för socialtjänstens intervjuer med barn. Där är det ju precis lika viktigt att barn får chansen att berätta så korrekt och detaljrikt som möjligt om sina perspektiv och erfarenheter. Socialsekreterarna i Norrköping tog bort vissa faser ur den ursprungliga manualen utarbetad av forskare vid National Institute of Child Health and Human Development (NIH) Bethesda, USA.

Redogörelsen av motiven för de olika faserna utgår här från den senaste beskrivningen av dessa (Lamb m.fl., 2008). De faser som togs bort från den kvalitetssäkrade intervjuguiden utvecklad för rättsväsendet var de som inte ansågs passa in på intervjuer i socialt arbete. Istället enades vi om en förkortad strukturindelning för just socialsekreterares utredningsintervjuer. Socialsekreterarna

har efter utbildningen varit flexibla vad gäller strukturer i intervjun och utvecklat den allteftersom de finner den användbar. Det viktigaste är dock att de inte ”hoppar” fram och tillbaka mellan olika delar utan utreder en fas i taget samt ger barn möjlighet till information och kontaktskapande innan frågor ställs om anledningen till intervjun.

Det gäller att redan från början skapa en avspänd atmosfär som kan lägga grunden för en samarbetsrelation med barnet. Detta förväntas motivera barn till att vara informativa. De olika faserna för intervjun med socialsekreteraren är följande:

Fasindelning

1. Introduktion inklusive grundregler
2. Relationsskapande fas (träning i öppen frågeteknik)
3. Substantiell fas

Frågeområden: Familj
Fritid
Skola
Nätverk
Hälsa
Framtid

4. Kompletterande frågor
5. Avslutning
6. Information
7. Neutralt ämne

Nedan följer en beskrivning av de olika faserna och frågeområdena.

Introduktion

Introduktionen ska klargöra för barnet vad intervjun innebär utan att negativt påverka kvaliteten på barnets kommande berättelse. Här ska också redogöras för grundregler och förväntningar. Eftersom ärenden varierar och likaså barns livserfarenheter är det svårt att lyfta fram en enda typ av introduktion, men socialsekreteraren kan förbereda olika möjliga inledningar att introducera

barnet till intervjusituation. Tanken är att barnet tidigt i intervjun ska få reda på socialsekreterarens roll, vilket ska vara en allmän beskrivning som kan passa in på just det barn som ska intervjuas. Beskrivningen ska inte innehålla det unika barnets specifika anledning eftersom det kan leda till en suggestion där information förs in som barnet inte själv sagt. Socialsekreteraren kan berätta sitt namn och sina allmänna arbetsuppgifter, att han eller hon har en vana att prata med barn som brukar berätta hur de har det. Om det finns en bandspelare som hjälpmedel ska det också nämnas.

Exempel

Socialsekreteraren: Hej, jag heter ... och arbetar som socialsekreterare. Min viktigaste arbetsuppgift är att se till att barn och ungdomar har det så bra som möjligt. Jag träffar många barn och ungdomar och dom berättar för mig hur de har det.

Socialsekreteraren: Mitt namn äroch jag arbetar som socialsekreterare. I mitt jobb träffar jag barn som berättar för mig var de vill bo när deras föräldrar inte kan komma överens om det när de skiljer sig

(Om det finns en bandspelare som hjälpmedel kan följande sägas)

Exempel

Socialsekreteraren: Som du kan se har jag en bandspelare här. Den kommer att spela in vårt samtal så jag kan komma ihåg allt du berättar för mig. Ibland glömmar jag saker och bandspelaren gör det möjligt för mig att lyssna på dig efter vårt samtal. Är det något du undrar över utifrån vad jag sagt nu?

Utifrån barnets eventuella svar på frågan om han eller hon undrar över något kan introduktionen utvecklas ytterligare. Barn kan exempelvis undra över vem som får reda på vad de berättar om och då ska de få ett så ärligt svar som möjligt om hur utredningen går till. Om barnet inte säger något kan socialsekreteraren fortsätta att tala om grundreglerna för intervjun.

Barn är inte alltid medvetna om den sociala miljöns utgångs-

punkter och förväntningar, vilket gör det nödvändigt för socialsekreteraren att kommunicera med barnet om de förväntningar som finns. För att barnet ska få en chans att förstå att detta inte är vilket möte som helst bör socialsekreteraren förmedla barnets rättigheter att fråga efter förtydliganden om det är något det inte förstår. Barnet ska säga, jag vet inte, om det faktiskt inte har svar på en fråga och korrigera socialsekreteraren om han eller hon gör felaktiga antaganden eller felaktiga summeringar av vad barnet har sagt.

Exempel

Socialsekreteraren: När jag träffar barn i mitt jobb så är det viktigt att de berättar precis som det är annars kanske jag inte förstår hur de har det.

Om jag frågar något som du inte kan svara på så ska du säga ”Jag vet inte”. Du ska ju inte hitta på ett svar

Det är också viktigt för mig att du rättar mig om jag säger något som är fel.

Om jag säger något som du inte förstår så ska du säga till mig så förklarar jag för dig.

Om du säger något som jag inte förstår så ber jag dig förklara igen.

Här kan också andra aspekter på intervjun inkluderas, exempelvis, om socialsekreteraren tänker använda anteckningsblock för att skriva ner vad barnet säger eller om tolk är närvarande så ska det också beskrivas. Detta för att barn inte ska behöva fundera på något som pågår i rummet.

Exempel

Socialsekreteraren: Som du ser här har jag papper och penna och det är för att jag ska kunna skriva ner något du berättar och som jag senare kommer att fråga dig om. Vi har också en tolk här som ska översätta det vi säger så att du förstår vad jag frågar om och jag får reda på ditt svar.

Relationsskapande fas

Den här fasen har två syften. Den ena är att skapa förutsättningar för en bärande arbetsrelation med barnet och den andra är att träna barnet i öppen återgivning. Det handlar om att vänligt visa att socialsekreteraren lyssnar på barnet och att visa på betydelsen av att barnet själv ska berätta så mycket som möjligt. Denna fas är tänkt att skapa förutsättningar för att barnet ska förstå vad detta är för typ av möte. Den ska också ge socialsekreteraren och barnet tid att lära känna varandra bättre innan de kommer in på frågor och svar om anledningen till intervjun.

Det är därför en fördel om barnet här får berätta om något som är positivt för honom eller henne. Det är dock betydelsefullt att intervjutekniken är den samma som den som används när socialsekreteraren frågar om de substantiella (väsentliga) delarna i intervjun. Annars fyller inte fasen sin funktion att här träna barn i öppen återgivning.

Exempel

Socialsekreteraren: Innan vi kommer in på varför du är här hos mig idag skulle jag vilja lära känna dig lite bättre. Berätta för mig vad du tycker om att göra när du inte är i skolan.

(Barnets svar)

Socialsekreteraren: Berätta om senaste gången du spelade fotboll.

(Barnets svar)

Socialsekreteraren: Du sa att du har en jättebra kompis i fotbollslaget. Berätta mer om honom

Om barnet har svårigheter att berätta eller han eller hon inte har något fritidsintresse kan socialsekreteraren försöka med en fråga om en nyligen upplevd aktivitet.

Exempel

Socialsekreteraren: Jag skulle verkligen vilja veta mer om vad du gör på din fritid. Nyligen var det sportlov. Berätta vad du gjorde då.

(Barnet svar)

Socialsekreteraren: Berätta mer om vad du gjorde i simhallen.

Om barnet inte vill berätta utan kanske föredrar att berätta om anledningen till intervjun är det förstås viktigt att barnet får göra det. När socialsekreteraren märker att barnet är bekväm med att öppet berätta om mer neutrala händelser är det dags att gå vidare med den substantiella fasen som handlar om själva anledningen till intervjun.

Substantiella fasen

När det är dags att styra in barnet på det aktuella ämnet för intervjun ska socialsekreteraren först försöka få barnet att fritt berätta med så få ledande och suggestiva frågor som möjligt. När barnet börjat berätta ska socialsekreteraren följa upp det som sagts för att få en så innehållsrik version som möjligt. Socialsekreteraren ska alltså undvika att referera till detaljer som barnet inte själv har gett och försöka få barnet att klargöra den information det ger. Yngre barn kan behöva mer uppföljningsfrågor än äldre. Som tidigare nämnts är en viktig förutsättning för framgång i den här fasen att det finns en uppbyggd samarbetsrelation mellan socialsekreterare och barn. Här gäller det verkligen att undvika normativa ord eller moraliska uttalanden.

Introduktion till substantiella fasen

Det kan vara en svår uppgift att introducera ämnet med minsta möjliga påverkan. Socialsekreteraren ska inte bli stressad av det utan först verkligen försöka med öppna invitationer och tänka på att längre fram i intervjun kommer det att finnas möjlighet att leda barnet in på varför intervjun ska utföras. När barnet ska berätta om sin livssituation kommer det att visa sig om det funnit relationen till socialsekreteraren förtroendegivande eller förstått de tidigare gjorda instruktionerna, och träningen i fritt berättande. Det kan i och för sig vara så att barnet känner förtroende och kan ha förstått förväntningarna, men när det är dags att tala om något svårt tvekar det och är inte motiverad till att fritt berätta. Om socialsekreteraren då väljer att leda barnet och det då

ger information bör uppföljningsfrågan vara formulerad som en öppen invitation. Det ger barnet chansen att återigen själv försöka utveckla sin redogörelse.

Öppna frågetyper ska återkomma under hela intervjun men i början finns oftast inga detaljer från barnet att referera till och därför ska det öppna introduktionsyttrandet så lite som möjligt innehålla detaljer som negativt kan styra barnets berättelse.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu när jag lärt känna dig lite bättre är det dags att börja prata om varför du är här idag.

(Om barnet inte berättar eller säger jag vet inte kan följande fråga ställas)

Socialsekreteraren: Vem sa åt dig att komma hit till mig idag?

(Barnet svar)

Socialsekreteraren: Berätta vad hon/han sa att du skulle göra hos mig

Socialsekreteraren kan också återkoppla till inledningen av intervjun där yrkesrollen generellt beskrevs.

Exempel

Socialsekreteraren: Som jag sa till dig i början så kommer barn till mig för att berätta hur de har det hemma. Så nu skulle jag vilja att du berättar hur du har det hemma.

Om barnet säger; ”*hur menar du*” eller; ”*vad vill du att jag ska berätta*” kan socialsekreteraren hjälpa barnet genom att förtydliga sin fråga som är av intresse för utredningen, exempelvis, hur barnet har det i sin familj.

Exempel

Socialsekreteraren: Berätta för mig hur du har det i din familj

En annat mer tydlig uppföljningsfråga inom frågeområdet familj är:

Socialsekreteraren: Berätta för mig vilka det är som bor i din familj.

Ytterligare ett exempel på förtydligande med begränsad påverkan är:

Socialsekreteraren: Jag berättade för dig att mitt jobb är att förstå hur barn har det i sina familjer och jag har förstått att någonting hänt i din familj. För att jag ska kunna förstå vad jag kan göra för dig måste jag få reda vad som har hänt. Jag vill att du berättar det för mig.

Om intervjun handlar om att utreda unika händelser kan följande exempel på invitationer vara användbara.

Exempel

Socialsekreteraren: Eftersom mitt jobb är att prata med barn om saker de har varit med om så är det viktigt för mig att få höra varför du kom till mig idag. Berätta om det.

Om barnet säger att det inte vet kan följande tillägg göras

Socialsekreteraren: Berätta för mig varför din mamma/pappa/fröken/ tog med dig hit till mig idag.

Eller

Socialsekreteraren: Som jag sa till dig så berättar barn för mig om något har hänt dem. Därför är det viktigt för att få reda på om du har varit med om något.

I en vårdnadskonflikt kan det handla om att tydliggöra för barnet redan i introduktionen att socialsekreteraren arbetar med att ta reda på var barn vill bo när föräldrar inte kommer överens. Den tidigare introduktionen kan socialsekreteraren återkoppla till i den här substantiella fasen.

Exempel

Socialsekreteraren: Som jag sa till dig tidigare så är mitt jobb att prata med barn om hur det är för dem när föräldrarna inte kommer överens vid en skilsmässa. Därför skulle jag vilja att du berättade hur det är för dig när dina föräldrar skilt sig.

Det gäller också att komma ihåg att barn kan ha många skäl till att inte berätta. Även om barn kan berätta och intervjuarkompetens finns är det viktigt att ta med i beräkningen att barn kan ha påverkats av manipulativa vuxna eller vuxna som är ute efter att hämnas. De kan vara omotiverade till att berätta när någon vuxen har hotat med repressalier om de återger sina erfarenheter. I den tidigare citerade studien av barnsamtal framkom att föräldrar kan vara "gatekeepers" för barnens möjligheter att återge sin livssituation, exempelvis, berättade barn att föräldrar pratat med dem om vad de skulle berätta för socialsekreteraren.

Flicka 7 år

Socialsekreteraren: Vet du varför du är här i dag, varför du skulle komma hit och prata med mig?

Barn: Jag vet inte

Socialsekreteraren: Du vet inte

Barn: Jag kommer inte ihåg vad vi skulle prata om

Socialsekreteraren: Nej vi har pratat om bra saker

Barn: Mamma sa att jag skulle bara säga att det har gått bra hemma, det har gått bra hemma.

Barn kan alltså vara styrda att berätta det som föräldrar anser är till deras fördel. Föräldrar kan också vara "gateopeners" genom att de förmedlat ett mandat att berätta precis som det är. Det vill säga barnet kan ha fått sanktion för att återge sitt eget perspektiv på sin hemsituation. En 12 årig pojke sa så här:

Pojke 12 år

Barn: Ja, så berättade hon att jag skulle tala sanning och hur det är verkligen hemma och hur vi beter oss och så där och jag sa m.m. Sen skulle jag berätta hur syskonen mår eller det, så skulle jag berätta hur hon brukar känna sig och så.

Det är svårt att veta vilka föräldrar som försöker begränsa eller skapa förutsättningar för barns återgivning av sin livssituation. Föräldrar kan också vara både medvetna och omedvetna om att

de påverkar såväl berättelsen som barns motivation att berätta. Om socialsekreterare tar reda på hur föräldrar reagerat på att deras barn ska intervjuas kan det bli tydligt om det funnits ”gatekeepers” eller ”gateopeners” för vad och hur de berättar.

I den här studien framkom också att barn inte ska underskattas vad gäller deras medvetenhet om varför de ska intervjuas av socialsekreterare. En 9-årig flicka var exempelvis helt införstådd med anledningen och hon tvekade inte på svaret.

Flicka 9 år

Socialsekreteraren: Nu vet ju jag lite grand vad du tycker om att göra och så och då tänkte jag fråga dig om du vet varför du är här i dag.

Barn: Därför att mamma och pappa dricker för mycket

Frågeområden

Socialsekreteraren kan ha förberett sig på vilka övergripande frågeområden som bör ventileras under den substantiella delen av intervjun, dessutom planera i vilken ordning respektive område ska tas upp med barnet. Kanske kan inte alla viktiga områden tas upp under första intervjun eftersom barn utifrån ålder, mognad, och eventuellt andra speciella anledningar inte orkar mer än en 30-40 minuters intervju. Om socialsekreteraren utgår från för socialtjänsten betydelsefulla frågeområden erbjuds barnet ett utrymme att fritt berätta. En öppen områdesfråga är exempelvis ”Berätta för mig om din familj”. Då kan det komma information om hur barnet definierar och uppfattar sin familj jämfört med en mer konkret ledande fråga ”Är din mamma snäll mot dig?”. En sådan konkret fråga kanske bara ger ”ja” eller ”nej” svar och den inbjuder inte till att berätta barnets version av mammans beteende.

När barnet väl berättat ska svaret följas upp med inviterande alternativt specifika yttranden för att få fram ännu mer information i samma fråga, exempelvis; *Du berättade för mig att du har en mamma som heter Stina, berätta om henne*, alternativt; *Hur är hon?*

När socialsekreteraren gör bedömningen att barnet berättat klart om exempelvis familjen eller när barnet inte vill berätta mer gäller det att hitta en formulering som ”bygger en bro” över till

nästa frågeområde. Förslag på en sådan övergång kan vara *"Nu har du berättat en hel del om hur du har det i din familj. Nu skulle jag vilja veta hur du har det i skolan. Berätta om det"*.

Om barnet redan berört nästa frågeområde i sina tidigare svar är det bara att följa upp det nu med en invitation som *"Du sa förut att du ofta var med dina kompisar, berätta vad ni gör tillsammans"*.

Kom ihåg att inte lägga in ord som *"Kan du berätta"*, *"Skulle du kunna berätta"* *"Vill du berätta"* eller *"Kommer du ihåg mer om det"* i dina frågor. Om dessa uttryck finns med ges barn nämligen möjlighet att säga nej och avstå från att berätta.

Under utbildningen med socialsekreterare i Norrköping kom vi fram till att nedanstående frågeområden kunde vara lämpliga att invitera barn att berätta om när deras utsatthet ska utredas. Vilka frågeområden som är aktuella är beroende av vad ärendet handlar om. I ärenden där barn ska intervjuas utifrån att de befinner sig i en vårdnadskonflikt kan också samtliga områden vara relevanta att få information om. När socialsekreterare ska intervjua barn om unika händelser kan det istället vara mer betydelsefullt att be dem berätta vad de har varit med om.

Nedan följer en beskrivning av frågeområdenas relevans och därefter följer exempel på hur frågor kan bli inviterande.

Familj

Frågor om barnets relationer med familjemedlemmar är av stor betydelse i socialt utredningsarbete. Forskning visar tydligt hur betydelsefull kvalitén på relationer till närstående är för barnets sociala, emotionella, personliga och kognitiva utveckling (se exempelvis Lamb, m.fl., 1999; Meadows, 2010). Barn som inte har meningsfulla relationer med en av sina föräldrar kan också vara utsatta för större psykosocial risk även om de har kvalitativt bra kontakt med den andre föräldern. Det gäller att förstå anknytnings kvaliteten till närstående, vilka de är och var de befinner sig. Genom öppna frågor om barnets familj kan socialsekreterare få kunskap om barns perspektiv på utsatthet och kvaliteten på relationer till närstående. Vilka personer definierar barnet som sin familj och sina närstående? Vilka personer lever barnet tillsammans med och även hur han eller hon uppfattar kontakten med sina föräldrar? Vilka syskon (inkluderat styvsyskon) lever barnet

tillsammans med? Vilken kvalitativ betydelse har syskonen för barnet? Hur ofta och på vilket sätt träffar barnet sina biologiska föräldrar eller andra närstående? Vilken betydelse har kontakten med närstående? Vilka vuxna i barnets nära miljö är inte betydelsefulla för barnet?

Fritid

Information från det här frågeområdet är betydelsefullt för att kunna förstå barns externa situation utanför familjen. Det här området inkluderar frågor om sysselsättning men också kamratrelationer under den tid som barnet inte är i skolan eller i hemmet. Det är en slags kartläggning av hur barnet uppfattar meningsfullheten av sin övriga tid men också för att få en bild av vilka han eller hon umgås med och på vilket sätt. Vilken betydelse har fritiden för barnets helhetssituation?

Skola

Barns upplevelser av sin skolsituation kan ge betydelsefull information om hur de uppfattar och hanterar sin skolsituation. Det kan vara avgörande för hur de lyckas prestera enligt förväntade skolkraV. Här gäller det att förstå hur de uppfattar sina möjligheter att följa undervisningen såväl som relationer till skolpersonal och andra elever. Vad finns det för resurser där som barnet uppskattar, exempelvis, finns det en lärare som stödjer barnet? Vad är det som saknas och vad behövs för att barnet/ungdomen ska kunna klara av sin utbildning?

Nätverk

Kvaliteten på relationer till personer i barns närhet såväl som till mer distanserade kan också påverka dess utvecklingsmöjligheter. Därför är det av betydelse att få information om vilka stödjande likväl som bristande relationer som barn ger information om. Frågor inom detta område kan ge en bild av barns upplevelser av närhet och distans till andra människor och vilka personer som förutom föräldrar och syskon kan vara viktiga att upprätthålla relationer till.

Hälsa

Att förstå barns hälsotillstånd kan vara av betydelse framförallt om det lever med försummande föräldrar som inte ser till att de får den hälsotillsyn de behöver. Även om det kan tyckas problematiskt att via öppna frågor få kunskap om hälsotillstånd framförallt från yngre barn så är det betydelsefullt att få deras perspektiv på sin hälsa. Hälsa kan behöva definieras men om frågorna handlar om eventuella sjukdomar, diagnoser, tandstatus eller välmående så kan barn återge sina upplevelser av sin hälsosituation snarare än återge fakta om den. Frågeområdet ska ge barn möjlighet att berätta hur det mår både psykiskt och fysiskt. Fakta kan socialsekreterare inhämta från annat håll, exempelvis, via föräldrar, skolköterska eller barnets läkare.

Framtid

Frågor om framförallt ungdomars framtidsföreställningar kan vara ett kontaktskapande ämne och inleda en intervju på ett relativt neutralt sätt. Är det så att exempelvis ungdomar inte tänker på sin framtid kan det vara något som han eller hon behöver hjälp med att fundera kring för att förstå sina möjligheter till kritiska val.

Inviterande uppföljning av barns svar

När barn berättat gäller det att följa upp deras svar tills ämnet är uttömt. Det görs med stödjande kommentarer som *"berätta mer om det"*, *"berätta allt om den där gången"*, eller *"förklara för mig vad du menade när du sa dumbuvud till honom"* eller *"Vad hände sedan?".* Enkla underlättande kommentarer kan också behövas för att barnet ska uppfatta att socialsekreteraren lyssnar som exempelvis *"mm"*, *"jaha"*, eller *"jäså"*. Upprepning av det barnet precis sa kan också få honom eller henne att förtydliga sin berättelse, exempelvis *"då kom hon inte hem mer"*.

Öppna kombinerade uppföljningsfrågor

En strategi för att få barn att förstå vad socialsekreterare vill ha

mer information om kan vara att kombinera en ny fråga med något som barn tidigare sagt. För yngre barn eller för barn med minnessvårigheter kan en sådan frågeteknik underlätta för att förstå vad de ska berätta mer om.

Exempel

Socialsekreteraren: Förut så sa du att mamma blev slagen av Pelle och då gick du ut. Berätta allt som hände från att du såg att mamma blev slagen tills att du gick ut.

Socialsekreteraren: Du sa att du inte ville bo hos mamma för hon var dum mot dig i fredags. Berätta för mig vad det var som hände då.

Socialsekreteraren: Tidigare så sa du att fröken hjälper dig med läxorna. Berätta vad du menade med det.

Socialsekreteraren: Förra gången du och jag träffades så berättade du att du var orolig för din syster. Berätta hur det kommer sig.

Specifika uppföljningsfrågor

Specifika frågor ger mer konkret information om det barnet tidigare berättat. Den här frågetypen kan också användas om barn har svårigheter att berätta, förklara eller beskriva sina erfarenheter eller uppfattningar. Sådana frågor kan också betraktas som öppna om de utgår från vad barn tidigare berättat om. Denna frågetyp ger mindre information men den kan vara betydelsefull ändå.

Exempel

Socialsekreteraren: Hur ofta träffar du din mamma?

Socialsekreteraren: Vem hjälper dig med läxorna?

Socialsekreteraren: Hur trivs du hemma hos pappa?

Socialsekreteraren: Hur ofta spelar du fotboll?

Socialsekreteraren: När var du senast hos tandläkaren?

Socialsekreteraren: Vem är du tillsammans med på fritiden?

Förtydliganden

Om något är oklart återgivet av barnet eller om det är något som socialsekreteraren inte förstod kan en förtydligande frågeställning göras.

Exempel

Socialsekreteraren: Du berättade för mig att din mormor var si och så mot dig och dina syskon. Jag förstod inte riktigt vad du menade. Berätta en gång till så jag förstår

Socialsekreteraren: Du sa förut att han alltid var knäpp eftersom han alltid retade dig. Jag fattade inte riktigt vad som händer när han retas. Vad gör han mot dig då?

Socialsekreteraren: Jag förstod inte riktigt vad du menar med ordet jävla skitgubbe. Förklara det för mig.

Socialt stöd

Om barn har svårigheter att fortsätta en berättelse eller om det som sagts om emotionella upplevelser får barnet att tystna kan socialsekreteraren ge en generellt socialt stödjande kommentar utan att föra in information eller eget tyckande. En sådan kommentar kan också handla om att beskriva normer för vad som är lagligt rätt eller fel i bemötande av barn.

Exempel

Socialsekreteraren: Jag träffar många barn som säger att det är svårt att prata om hur det känns när deras mamma inte har så mycket pengar. Hur är det för dig att prata om det?

Socialsekreteraren: Barn har berättat för mig att det kan vara svårt när föräldrar bråkar. Hur blir det för dig när detta händer hemma hos dig?

Socialsekreteraren: I vårt land får inte föräldrar slå sina barn. Därför är det viktigt för mig att förstå om det händer hemma hos dig att du blir slagen av dina föräldrar.

Byte av frågeområde

När socialsekreteraren gör bedömningen att barnet berättat klart om ett frågeområde eller när barnet inte vill berätta mer om, exempelvis, sin familj gäller det att hitta en formulering som ”bygger en bro” över till nästa frågeområde.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du berättat en hel del om hur du har det med din familj. Nu skulle jag vilja veta mer om hur du har det i skolan. Berätta hur du trivs där.

Om barnet tidigare nämnt något om ett annat frågeområde kan det nu ske en återkoppling till tidigare given information.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du berättat en hel del om din familj. Nu skulle jag vilja veta mer om det du sa förut. Du sa att du inte mådde bra. Berätta mer för mig vad du menade med det.

Om barnet är svårpratad och det behövs mer styrning in på ett nytt frågeområde skulle en fråga kunna se ut så här:

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du berättat en del om hur du har det i din familj. Nu skulle jag vilja veta mer om hur du har det i skolan. Berätta för mig vad du tycker om din fröken.

Kompletterande frågor

Den här fasen ger socialsekreteraren en möjlighet att få information om något som inte framkommit tidigare. Den kommer när socialsekreteraren börjar känna sig färdig med intervjun. Innan intervjun avslutas ska alltså socialsekreteraren fundera på om det är något ytterligare som borde komma fram eller om det som framkommit behöver kompletteras med ytterligare frågor.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du berättat för mig om hur du har det i din familj, i skolan och på fritiden men innan vi avslutar för idag så skulle jag vilja veta lite mer om hur du har det när du träffar din pappa var fjortonde dag. Berätta om det.

Socialsekreteraren: Du sa förut att pappa inte alltid mådde så bra. Jag skulle vilja veta mer om det. Berätta vad det innebär för dig.

Skulle det vara så att barnet tidigare varit omotiverad att berätta om vissa upplevelser eller om det funnits svårigheter att få barnet att återge upplevelser av betydelse för utredningen är det dags att leda barnet in på dessa frågor. Det gäller att komma ihåg att när väl barnet börjat berätta utifrån en ledande fråga så ska socialsekreteraren snarast återgå till mer öppna frågetekniker.

Exempel

Socialsekreteraren: Innan vi avslutar skulle jag vilja veta lite mer om vad som händer hemma hos dig när din mamma blir arg. Händer det att din mamma slår dig?

Om barnet då svarar ja blir en öppen fråga

Socialsekreteraren: Berätta om senaste gången det hände.

Om barnet svarar nej kan följdfrågan bli:

Socialsekreteraren: Vad hände senaste gången mamma blev arg?

Om barn har haft svårigheter att berätta om något, exempelvis, om hur de vill umgås med sina konfliktinställda föräldrar kan en ledande fråga vara:

Exempel

Socialsekreteraren: Eftersom dina föräldrar inte kan komma överens om var du ska bo och när du ska träffa dem vill jag veta hur du tänker. Vill du helst bo hos båda?

Om barnet svarar nej är nästa fråga.

Socialsekreteraren: Vill du helst bo hos pappa?

Om barnet svarar nej blir frågan:

Socialsekreteraren: Vill du helst på hos mamma?

Om barnet säger nej kan nästa fråga vara:

Socialsekreteraren: Berätta för mig hur det kommer sig att du inte väljer var du vill bo.

Ett annat exempel kan vara

Socialsekreteraren: För att förstå hur du har det behöver jag veta om din mamma lämnar dig ibland när du ska sova.

Om barnet svarar ja gäller det att snabbt gå över till en mer öppen uppmaning om mer information.

Socialsekreteraren: Berätta vad som hände senaste gången hon lämnade dig.

Om det visar sig att barn är omotiverade att berätta ska inte socialsekreteraren pressa fram en berättelse utan snarare respektera deras ovilja och kanske försöka träffa barnet vid fler tillfällen för att se om han eller hon över tid kan bli mer motiverad till att berätta om sin livssituation. Om det finns en risk att barn är i fara så kanske man måste fatta ett beslut om att faktiskt få fram svar från suggestiva frågor. Annars gäller att försöka få barn att berätta så fritt som möjligt om sina upplevelser och erfarenheter.

Avslutning

Den här fasen kommer när intervjuaren är nöjd med intervjun, barnet är trött eller om det av andra skäl inte går att få fram mer information. Här kan barnet tackas för att det kom och deltog i intervjun oavsett om han eller hon gett information. Socialsekreteraren kan också ta chansen och höra efter om barnet har något mer att berätta som inte tidigare kommit fram i intervjun. Det kan också vara så att barnet har egna frågor som det undrar över

och vill ha svar på. När intervjun avslutats ska barnet inte lovas något som inte är möjligt att hålla.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du berättat en hel del för mig om hur du har det och det är dags att börja avsluta vårt samtal. Innan vi slutar skulle jag vilja fråga dig om det är något som jag glömt att fråga om?

Ett annat exempel

Socialsekreteraren: Du har berättat mycket för mig idag. Är det något du undrar över som du vill fråga mig om?

Här slutar intervjutekniken med öppna frågor. Finns det information till barnet är det lämpligt att göra det här.

Information

Socialsekreterarens utredning består av olika delar och det kan ta tid innan den är avslutad. För barn kan det innebära en lång väntan på besked som kan vara stressande för dem. Den här fasen kan ge barn möjlighet att få information om vad som kommer att hända närmast och när utredningen beräknas vara klar. Socialsekreteraren kan också få faktafrågor besvarade av barnet.

Exempel

Socialsekreteraren: Nu har du gett mig mycket information om hur du har det. Nu skulle jag vilja berätta för dig om hur jag kommer att arbeta vidare med den här utredningen.

Socialsekreteraren kan också ge sitt namn och telefonnummer till jobbet om det skulle vara något barnet vill tillägga eller undrar över efter intervjun.

Innan intervjun avslutas kan socialsekreteraren också fråga om ett neutralt ämne.

Neutralt ämne

Denna fas har som syfte att hjälpa barnet att släppa tankarna på det intervjun handlat om och orientera barn mot vad som händer sedan. Det kan göras genom att fråga om något neutralt ämne som, exempelvis, vad han eller hon ska göra efter mötet med socialsekreteraren. När socialsekreteraren bestämt sig för att avsluta med ett neutralt ämne bör barnet inte inbjudas till att ytterligare utveckla sin berättelse.

Exempel

Socialsekreteraren: Vad ska du göra när du går härifrån?

Därefter följer socialsekreteraren barnet ut.

Utredningen

Från cirka 4 års ålder kan barn återge erfarenheter från öppna frågor. Socialsekreterare bör därför ha mycket speciella skäl till att inte intervjua barn över 4 år i socialt utredningsarbete. Barn bör alltså erbjudas möjligheten att själva få ge sitt perspektiv på sin verklighet. Genom den intervjustil som beskrivits ovan kan barns "röster" i socialt utredningsarbete utvecklas. Socialsekreterare som önskar intervjua barn har stöd för detta i lagliga regleringar och rekommendationer. Där framgår att barns "röster" ska synliggöras i alla ärenden som berör dem. Trots dessa förutsättningar kan organisatoriska brister, stor arbetsbelastning och otillräcklig kunskap medföra att barn inte blir intervjuade, att deras röster inte synliggörs i utredningen och att analyser av det insamlade totala materialet inte tillfredställande utgår från ett barnperspektiv (Cederborg, 2006). Dessa brister kan och bör förbättras om svenskt socialt arbete innebär att barn ska bli förstådda utifrån sina förutsättningar.

Den här boken utgår från en forskningsbaserad intervjumetod prövad och utvecklad i utredningsarbete med barn. Om socialsekreterare utgår från den i mötet med barn ökar förutsättningen för att barns "röster" kan synliggöras i socialt utredningsarbete. När socialsekreterare använder metoden kommer de att märka hur mycket information barn kan ge om sina livsvillkor men när socialsekreteraren sedan ska använda informationen kan det uppstå etiska dilemman kring vad som ska tas med i utredningen. Frågan är vilken information som är nödvändig att föra in i utredningen för att tillfredställande svara på frågeställningen för utredningen i förhållande till att inte avslöja allt som barn berättat. Vad som ska tas med måste avgöras från fall till fall och därmed går det inte att komma ifrån att bearbetningen av barnets information blir ett normativt urval. Det viktiga är att när exempel ges på vad barnet berättat så ska det i så stor utsträckning som möjligt vara korrekt återgivet och inte en tolkning som socialsekreteraren gör. Tolkning ska separeras från fakta. Då ökar genomsynligheten av utredningsprocessen och därmed rättsäkerheten för de inblandade.

Hur utredningar ska skrivas finns svenska rekommendationer för men en granskning av internationella riktlinjer om hur utred-

ningar bör formuleras kan ytterligare motivera hur barns ”röster” kan återges och hur analyser av annan information kan beskrivas utifrån ett barnperspektiv. Allmänt framgår av sådana rekommendationer att språket ska vara enkelt, facktermer ska undvikas likaså värderande omdömen. Frågeställning och tillvägagångssätt ska vara tydligt beskrivna och alla källor ska redovisas likaså vilken information som använts. Vad som redovisats som fakta ska skiljas från bedömningar. Dessutom bör alla slutsatser, beslut och rekommendationer vara motiverade. En utomstående ska kunna följa resonemanget, värdera källorna och bilda sig en egen uppfattning. Utlåtandet ska bjuda in till granskning och ifrågasättande (Gumpert, 2001).

Om dessa internationella rekommendationer efterlevs i formuleringen av utredningen går det att avläsa vad socialsekreteraren gjort för att förstå barnets eget och andras perspektiv. Det ska framgå vem och vilka som har intervjuats och vilka intyg som finns. Det bör framgå när han eller hon träffade personer som intervjuats, var det skedde, vilken metod som används när information samlats in och om det fanns några tekniska hjälpmedel som bandspelare när intervjuerna utfördes.

Vilka hjälpmedel som används i intervjuer måste avgöras från fall till fall men utifrån rättsäkerhetssynpunkt är det viktigt att utredningen innehåller en beskrivning av vilka de var och hur de användes. När det gäller barnintervjuer är insamlingsmetoden avgörande för vilken tolkning som kan göras av det barn sagt. Det ska alltså framgå om socialsekreteraren strävade mot att ha öppna frågetekniker i barnintervjun, om nätverkskarta eller dockor användes. Eftersom öppna frågetekniker ger mer möjlighet till opåverkad information från barnet kan socialsekreteraren ange vad barnet svarat på för utredningen betydelsefulla frågor. Vad barn berättar via nätverkskarta ska tolkas med försiktighet då den metoden inte är säkerhetsställd. Detsamma gäller om dockor eller teckningar används som hjälpmedel för att fånga barns perspektiv. Det barn berättat utifrån sådana hjälpmedel är alltså inte med säkerhet barnets version. Forskare har rekommenderat praktiker att avhålla sig från att diagnostisera barns berättelser som framkommit via hjälpmedel då det inte finns säkra bevis för att sådana berättelser kan betraktas som korrekta (Everson & Boat, 1994; Lamb m.fl., 2008). När tolkningar görs av berättelser som framkommit via hjälpmedel finns det en risk att barn missförstås

(Poole & Lamb, 1998). Därför ska socialsekreteraren beskriva riskerna med hjälpmedlet och tolkningen av det sagda ska göras med försiktighet.

Analysen av allt insamlat material ska utgå från ett barnperspektiv. Där ska framgå barns egna och andras uppfattningar och finnas beskrivningar av för barnet betydelsefulla vuxna. Analyser av föräldrarna ska inte formuleras som en bevisföring av deras brister och oförmåga utan snarare hur de förstår och relaterar till sitt barn, dess behov och situation. Även analyser av barns skolsituation ska styras av hur behov av stöd och stimulans tillfredställs snarare än beskrivningar av rapporterade brister hos barn. Vilket engagemang finns hos lärare för att stödja och utveckla barnets skoltid? Vilka bärande och/eller bristande relationer finns? Vad kan behövas ytterligare för att barnet ska kunna erbjudas kvalitativ tid i skolan och på fritiden? Andra områden av betydelse för att förstå barn utifrån ett helhetsperspektiv är nätverkets kvalitet. Hur ser barnets nätverk ut? Vilka barn och vuxna betyder mycket för barnet eller vad saknas för att nätverkskontakter kan bli ett stöd för barnet? Slutsatser som görs från sådana analyser kan öka möjligheten att förstå vilka samhällsinsatser som kan behövas för att stärka barnets möjligheter att utvecklas positivt.

I ärenden där föräldrar befinner sig i en vårdnadstvist är det också betydelsefullt att utredningen skrivs utifrån ett barnperspektiv. Det innebär att texten formuleras utifrån hur barnets behov kan bli tillfredsställt på bästa möjliga sätt snarare är att bevisa någons tillkortakommande. Principer för genomskinlighet som beskrivits ovan gäller även här. Då går det att följa hur data samlats in, vem som sa vad om barnets situation och behov samt vilken tolkning socialsekreteraren gör.

Återkoppling

Socialtjänstens lagliga regleringar innebär att barn kan kräva att bli bemötta med samma respekt och förståelse som vuxna (Cederborg & Karlsson, 2001). Det innebär att när barns röster tydliggörs i utredningar om deras livssituation så kan rutiner för återkoppling till barnet behöva utvecklas när utredningen är klar eller nästan klar. När socialsekreterarna i intervjuteknikutbildningen i Norrköping tydligare formulerade barns röster i utredningar uppstod diskussioner om att också barn skulle få reda på vad som skrivits om deras berättelser. De utformade rutiner för hur återkoppling skulle ske till barn och de valde att träffa dem innan utredningarna presenterats för vårdnadshavare. Med dessa rutiner ges barn möjlighet att ge sina synpunkter på det som utredaren anser som väsentligt att förmedla. Om barnet vid återkopplingen vill förtydliga något som han eller hon tidigare sagt eller kommer med ny information övervägs detta nya. Det kan innebära att barnets korrigeringar tas hänsyn till i den slutliga formuleringen om inte socialsekreteraren bedömer att informationen som först skrevs är betydelsefull för utredningen (Gustavsson, 2010). Hur socialsekreteraren väljer att återkoppla utredningens innehåll, åtminstone det barnet själv berättat, kan variera och avgöras från fall till fall. Det kan, exempelvis, bero på ärendets art, barnets ålder och mognad, vad som framkommit i utredningen och förslaget som läggs fram. Poängen med återkoppling till barn är att de får möjlighet att förstå hur deras berättelser används i utredningen. Återkoppling kan öka möjligheten att de känner sig respektfullt bemötta av den socialsekreterare som har att bevaka deras intressen.

När socialsekreterare återkopplar utredningens resultat kan det också vara betydelsefullt att informera barn om vad som kommer att hända härnäst, hur uppföljningen kommer att ske, även att ge namn och telefonnummer till ansvarig socialsekreterare så att barnet kan kontakta honom eller henne vid behov. Socialsekreterarens återkopplingsmöte kan också innebära att barnet får berätta om han eller hon undrar över något eller vill ha vidare hjälp med någon insats.

Slutord

Ambitionen med den här boken är att förmedla forskningsbaserad kunskap baserad på praktisk erfarenhet som kan vara vägledande för socialsekreterare i möten med barn som av olika anledningar ska utredas i socialt arbete. Jag vill förmedla att när barn intervjuas öppet om sina uppfattningar och erfarenheter erbjuds de möjlighet att ge sin syn på sin egen verklighet. Det vill säga hur de har det med sina föräldrar, syskon, eventuella styvföräldrar och/eller styvsyskon, kamrater, andra anhöriga, daghems- fritids- och/eller skolpersonal. Deras motivation och förmåga att berätta kan dock variera men tanken är att de åtminstone ska erbjudas chansen att öppet få berätta om sitt perspektiv. Barns röster är ju inte de enda som ska synliggöras i socialt utredningsarbete men om deras röster precis som röster från personer av betydelse för barnet samlas in kan förutsättningarna öka för att välinformerade beslut fattas. Det är min förhoppning att en sådan ordning innebär en ökad förståelse för barn som sociala personer med unika tankar, emotioner och strategier för att hantera sin verklighet.

Referenser

- Amato, P.R., & Gilbreth, J.G. (1999). Nonresident fathers and children's well being: A meta analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 557-573.
- Aronsson, K. & Hundeide, K. (2002). Relational rationality and children's interview responses. *Human Development*, 45 (3), 174-187.
- Baker-Ward, L., Gordon, B. N., Ornstein, P. A., Larus, D. M. & Clubb, P. A. (1993). Young children's long-term retention of a pediatric examination. *Child Development*, 64, 1519-1533.
- Bolger, K. & Patterson, C. J. (2003). Sequelae of child maltreatment: Vulnerability and resilience. I S. Luthar, (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* (pp. 156-181). New York: Cambridge University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development. *Developmental Psychology*, 22: 723-742.
- Butler, I. & Williamsson, H. (1994). *Children speaks. Children, trauma and social work*. Essex: Longman Information and Reference.
- Carver, C. & Connor-Smith, J. (2010). Personality and coping. *Annual Review of Psychology*, 61.
- Ceci, S.J., & Bruck, M. (1993). Suggestibility of the children: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 113, 403-439.
- Ceci, S. J. & Bruck, M. (1995). *Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Cederborg, A-C. (2000). Barnintervjuer. *Vägledning för utredningsarbete*. Stockholm: Liber.
- Cederborg, A-C & Karlsson, Y. (2001). Barnets perspektiv på sin omhändertagande process. *Socialvetenskaplig tidskrift*.
- Cederborg, A-C., Orbach, Y., Sternberg, K. J. & Lamb. M. E., (2000). Child witnesses in Sweden. *Child Abuse and Neglect*. 24, 10, 1355-1361.
- Cederborg, A-C. (2004). Factors influencing child witnesses. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45,3
- Cederborg, A-C. (2005). *Att intervju barn- vägledning för social-*

- sekreterare*. Stockholm; Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Cederborg, A-C. (2006). *Barns Behov I Centrum. Perspektiv på socialtjänstens utredningsarbete när barn misstänks fara illa*. FOU-rapport, 35. Linköping Uni-tryck.
- Cederborg, A-C & Lamb, M. & Laurell, O. (2007). Delay of disclosure, minimization and denial when the evidence is unambiguous. A multi victim case. I M. Pipe., M. Lamb, Y. Orbach, & A-C Cederborg (eds.), *Child sexual abuse: Disclosure, Delay and Denial*. Hillsdale New Jersey; Lawrence Erlbaum Publishers (pp 159-174).
- Cederborg, A-C., & Lamb, M. E (2008a). Intensive training of forensic interviewers. T. I. Richardsson & M. V. Williams (eds.), *Child Abuse and Violence*. New York; Nova Science Publishers
- Cederborg, A-C. & Lamb, M.E. (2008b). Interviewing alleged victims with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*. 52,1, 49-58.
- Cederborg, A-C., Danielsson, H., La Rooy, D.& Lamb, M. E.(2009). Repetition of contaminating question types when children and youths with intellectual disabilities are interviewed. *Journal of Intellectual Disability Research*, 440-449.
- Cederborg, A-C., Clara, H. Gumpert., & Larsson Abbad, G. (2009). *Att intervjuva barn med intellektuella och neuropsykiatriska funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur
- Cederborg, A-C., & Gumpert, C. (2010). The challenge of assessing credibility when the alleged victims have intellectual disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 12, 2, 125-140.
- Cederborg, A-C., Alm, C., & DeSilva Nises, D. (2010). Training of police officers in Sweden: The development of interview behaviour. Vid tidskrift för bedömning.
- Dale, P. S. (1976). *Language development: Structure and function*. New York; Holt, Rinehart & Winston.
- Dalenberg, C.J. (1996). Fantastic elements in child disclosure of abuse. *The APSAC Advisor*, 2,1, 5-10.
- Dencik, L. (1989). Growing up in the post-modern age: On the child's situation in the modern family, and the position of the family in the modern welfare state. *Acta Sociologica*, 2:32: 155-180.
- DeLoache, J. S. (1990). Young children's understanding of scale models. I R. Fivush & J. S.Hudson (eds.), *Knowing and re-*

- membering in young children* (pp. 94-126). New York: Cambridge University Press.
- de Villiers, J. & de Villiers, P. (1999). Language development. I M.H. Bornstein & M.E. Lamb (Eds.), *Developmental Psychology: An advanced textbook* (4th edition). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Everson, C. P. & Boat, B.W. (1994). Putting the anatomical doll controversy in perspective: An examination of the major uses and criticism of the dolls uses and related criticism. *Child Abuse & Neglect*, 18, 113-129.
- Egeland, B.& Ericson, M.F. (1987). Psychologically unavailable caregiving. I B. M. Brassard, B. Germain, & S. Hart (Eds.), *Psychological maltreatment of children and youth* (pp. 110-120).
- Ericson, M. F. & Egeland, B. (1996). Child Neglect. I J. Briere., L. Berliner., J. A. Bulkley., C. Jenny & T. Reid. *The APSAC handbook on child maltreatment*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen: socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. Akad. Avh. Kopenhagen: Hans Reitzels Forlag.
- English, D. J., Marshall, D. B., & Steward, A. J. (2003). Effects of family violence on child behavior and health during early childhood. *Journal of Family violence*, 18, 43-57.
- Finkelhor, D. (1995). The victimization of children: A developmental perspective. *American Journal of Orthopsychiatry*, 65, 177-193.
- Fivush, R. & Schukat, J. R. (1995). Content consistency and coherence of early autobiographical recall. I M. S. Zaragoza., J. R. Graham., G. C. N. Hall., R. Hirshman & Y.S. Ben-Porath (eds.), *Memory and testimony in the child witness* (Vol 1, pp. 5-23). Thousand Oaks CA; Sage.
- Fivush, R. & Schwarzmueller, A. (1998). Children remember childhood: Implications for childhood amnesia. *Applied Cognitive Psychology*, 12, 455-473.
- Friedman, R., Sandler, J., Hernandez, M., & Wolfe, D.(1981). Child abuse. I E. Mash & L. Terdal (Eds.), *Behavioural assessments of childhood disorders* (pp.221-225).New York: Guilford.
- Goodman, G. S. & Reed, R. (1986). Age differences in eyewitness testimony. *Law and Human Behavior*, 10, 317-332.
- Goodman, G. S., Aman, C. & Hirschman, J. (1987). Child sexu-

- al and physical abuse: Children's testimony. I S. J. Ceci, M. P. Togli. & D. F. Ross, (Eds.), *Children's eyewitness memory*, (pp. 1-23). New York: Springer Verlag.
- Goodman, G. S., & Aman, C. J. (1991). Children's use of anatomically detailed dolls to recount an event. *Child Development*, *61*, 1859-1871.
- Goodman, G. S., Quas, J. A., Batterman-Faunce, J.M., Riddlesberger, M.M., & Kuhn, J. (1997). Children's reactions to and memory for a stressful event: Influence of age, anatomical dolls, knowledge, and parental attachment. *Applied Developmental Science*, *1*, 54-75.
- Gumpert, H.G. (2001). *Alleged child sexual abuse: The expert witness and the court*. Dissertation. Karolinska institutet, Department of Public Health Sciences, Division of Psychosocial Factors and Health.
- Gustavsson, M. (2010). *Barns roster i socialt arbete*. Norrköpings kommun.
- Hunt, J. S & Borgida, E. (2001). Is that what I said? Witnesses responses to interviewer modifications. *Law and Human Behaviour*, *25*, 583-603.
- Hayne, H. & Rovee-Collier, C. (1995). The reorganization of reactivated memory in infancy. *Child Development*, *66*, 893-906.
- Johnston, J. R. (1994). High-conflict divorce. The future of children, *Children and Divorce*. *4*, 165-182.
- Jones, D. P. H. (2003). *Communicating with vulnerable children*. London: Gaskell and Royal College of Psychiatrics.
- Kaldal, A. (2010). Parallella processer. *En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål*. Stockholm; Jure Förlag AB.
- Keller, P. S., Cummings, E. M. & Davies, P. T. (2005). The role of marital discord and parenting in relations between parental problem drinking and child adjustment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *46*, 943-951-
- Keller, P., Cummings, E. M. m.fl., (2008). Longitudinal relations between parental drinking problems, family functioning, and child adjustment. *Development and Psychopathology* *20*, 195-212.
- Keselman, O., Cederborg, A-C., Lamb, M.E., & Dahlström, Ö. (2008). Mediated communication with minors in asylum-seeking hearings. *Journal of Refugee Studies*.*21*,*1*,103-116.

- Keselman, O., Cederborg, A-C., & Linell, P. (2010 in press) "That is not necessary for you to know!" Negotiation of participation status of unaccompanied children in interpreter-mediated asylum hearings. *Interpreting. International Journal of Research and Practice in Interpreting*.
- Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete. Forskningsmetoder och resultat*. Göteborg: Gothia.
- Lamb, M E. (1999). Non-custodial fathers and their impact on the children of divorce. I R. A. Thompson & P.R Amato (Eds.), *The post-divorce family: Research and policy issues*, (pp 105-125). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lamb, M E. (2002). Noncustodial fathers and their children. I C.S. Tamis-LeMonda & N. Cabrera (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp 165-184).
- Lamb, M E. (2003). Child development and the law. I R. M. Lerner., M. A. Easterbrooks, & J. Mistry (Eds.), *Handbook of Psychology, 6, Developmental Psychology* (pp. 559-557). New York: Wiley.
- Lamb, M.E., Sternberg, K.J. & Esplin, P.W. (1995). "Making children into competent witnesses: Reactions to the amicus brief". *Psychology, Public Policy, and the Law* 1: 438-449.
- Lamb, M. E., Hwang, C. P., Ketterlinus, R. & Fracasso, M. P. (1999). Parent-child relationship. I M. H. Bornstein & M. E. Lamb (red.), *Developmental psychology: An advanced textbook* (sid 411-450). Mahwah, Nj: Erlbaum.
- Lamb, M E., Bornstein, M. H., & Teti, D. M. (2002). *Development in infancy* (4th ed). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Lamb, M. E. & Brown, D. A. (2006). Conversational apprentices: Helping children become competent informants about their own experiences. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 215-234.
- Lamb, M. E., Hershkowitz, I., Orbach, Y. & Esplin, P. (2008). *Tell me what happened. Structured investigative interviews of child victims and witnesses*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Leippe, M., Romanczyk, A., & Manion. A. (1992). Eyewitness memory for a touching experience: Accuracy differences between child and adult witnesses. *Journal of Applied Psychology*, 76, 367-379.
- Lindsay, D.S. & Johnson, M.K. (1987). Reality monitoring and suggestibility. I S. J. Ceci., M.P. Toglia & D. F. Ross (Eds.),

- Children's Eyewitness Testimony* (pp. 177-204).
- Marin, B. V., Holmes, D.L., Guth, M. & Kovac, P. (1979). The potential of children as eyewitnesses. *Law and Human behaviour*, 3, 295-305.
- Mattsson, T. (2002). *Barnet och rättsprocessen. Rättsäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*. Lund: Juristförlaget: Lund.
- May-Chahal, C. & Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the the United Kingdom. A study of the prevalence of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 29: 969-984.
- Marin, B. V., Holmes, D., Guth, M. & Kovav'c, P. (1979). The potential of children as eyewitnesses: A comparison of children and adults on eyewitness tasks. *Law and Human behaviour*, 3, 295-306.
- McGee, R. & Wolfe, D.A. (1991). Psychological maltreatment: Towards an operational definition. *Development and Psychopathology*, 3, 3-18.
- McLanahan, S. S. & Sandefur, G. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McLanahan, S. S. & Teitler, J. (1999). The consequences of father absence. I M. E. Lamb (ed.), *Parenting and child development in "nontraditional" families*. (sid 83-102). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Meadows, S. (2010). *The child as social person*. Hove; Routledge.
- Nelson, K. (1993). Events, narratives, memory: What develops? I C. A. Nelson (ed.), *Memory and affect in development. The Minnesota Symposia on Child Psychology* (Vol, 26, pp 1-24). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Nelson, K. & Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: A social cultural development model. *Psychological Review*, 111, 486-511.
- Paolucci, E. O. Genuis, M. L., Violato, C. (2001). A meta analysis of the published research on the effects of child sexual abuse. *Journal of Psychology*, 17, 17-36.
- Pelcovitz, D., Kaplan, S. J., DeRosa, R. R., Mandel, F.S., & Salzinger, S. (2000). Psychiatric disorders in adolescents exposed to violence and physical abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70, 360-369.
- Pipe, M. & Salmon, (2002). What children bring to the inter-

- view context: Individual differences in children's event reports. I M.L. Eisen, J. A. Quas, & G.S. Goodman (eds.), *Memory and suggestibility in forensic interviews* (pp 235-261). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Pipe, M. E. & Wilson, J. C. (1994). Cues and secrets: Influences on children's event reports. *Developmental Psychology*, 30, 515-525.
- Pipe, M. E., Lamb, M. E., Orbach, Y. & Esplin, P. W. (2004). Recent research on children's testimony about experienced and witnessed events. *Developmental Review*, 24, 440-468.
- Poole, D. A. & Lamb, M. E. (1998). *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Quas, J. A., Schaff, J. M., Alexander, K.W., & Goodman, G. S. (2000). Do you really remember it happening or do you only remember being asked about it happening? Children's source monitoring in forensic contexts. I K. P. Roberts & M. Blades (eds.), *Children's source monitoring* (pp. 197-226).
- Reese, E. (2002). Social factors in the development of autobiographical memory: The state of the art. *Social development*, 11, 124-142.
- Reese, E., Haden, C. A. & Fivush, R. (1993). Mother-child conversations about the past: Relationships of style and memory over time. *Cognitive Development*, 8, 403-430.
- Roberts, K. P. (2000). An overview of theory and research on children's source monitoring. I K. P. Roberts & M. Blades (eds.), *Children's source monitoring* (pp 11-57). Mahwah, NJ; Erlbaum.
- Robert, K. P. & Blades, M. (1995). Children's discriminations of memories for actual and pretend actions in a hiding task. *British journal of Applied Developmental Psychology*, 13, 321-333.
- Roebers, C. M. & Schneider, W. (2001). Individual differences in children's event memories recall: The influences of intelligence and shyness. *Applied Developmental Science*, 5, 9-30.
- Rutter, M., Kreppner, J. m.fl., (2007). Early adolescent outcomes for institutionally-deprived and non-deprived adoptees. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 48: 17-30.
- Saywitz, K. J. & Camparo, L. (1998). Interviewing child witnesses: A developmental perspective. *Child Abuse & Neglect*, 22, 825-843.

- Simcock, G. & Hayne, H. (2002). Breaking the barrier? Children fail to translate their preverbal memories into language. *Psychological studies*, 13, 225-231.
- Stattin, H. & Magnusson, D. (1996). Antisocial development: A holistic approach. *Development and Psychopathology*, 8, 617-645.
- Sternberg, K., Baradaran, L.P. m.fl., (2006). Type of violence, age and gender differences in the effects of family violence on children's behaviour problems: A mega-analysis. *Developmental Review* 26: 89-112-
- Sutorius, H. & Kaldal, A. (2003). *Bevisprövning vid sexualbrott*. Juridiskt forlag.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.
- Thierry, k, L., Lamb, M. E., Orbach., & Pipe, M. E. (2004 mars). *The utility of anatomical dolls during interviews with alleged sexual abuse victims*. Poster presentation på American Psychology-Law and Society konferens, Scottsdale, USA.
- Thompson, R.A & Laible, D, J. (1999). Noncustodial parents. I M.E. Lamb (Ed.), *Parenting and child development in "non-traditional" families* (pp 103-123).Mahwah, NJ:Erlbaum.
- Walker, A.G. (1994). *Handbook on questioning children: A linguistic perspective*. Washington, DC: American Bar Association Center on Children and the Law.
- Woolley, J.D. (1997). Thinking about fantasy: Are children fundamentally different thinkers and believers from adults? *Child Development*, 68, 991-1011.
- van IJzendoorn, M. & Juffer, F. (2006). Adaption as intervention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 47,1228-1245.
- Zhou, Q., Wang, Y. m.fl., (2008). Relations of parenting and temperament to Chinese children's experience of negative life events, coping efficacy, and externalising problems. *Child Development*, 79: 403-513.

Barnhuset har gett ut följande böcker

Barns och ungas rätt i vården, 2010:3, Maja Söderbäck (red)

Har alla här en förälder i fängelse? En stödgruppsmodell för barn med frihetsberövade föräldrar. 2010, Titti Schönbeck. Utgiven i samarbete med Arvsfonden och RiksBryggan

Att bygga kompetens för kvalificerade utredningar av barn och unga - Analys av situationen i sju kommuner i Uppsala län för personalför-sörjning av utredande socialsekreterare, 2010:2, Anna-Lena Lindquist (red.)

Att lära av fosterbarn – åtta års arbete med intervjuer av före detta fosterbarn, 2010:1, Kristian Tilander & Monica Westberg

NU – inte senare! Om att hjälpa barn i tid och om klok samhällseko-nomi, 2009:3, Bitte Lundborg

Jag finns också! Om att vara syskon till en bror eller syster med svår sjukdom eller funktionsnedsättning, 2009:2 (ny redigerad utgåva)

Barn som lever med skyddade personuppgifter, 2009:1, Barbro Hindberg m.fl.

Att göra skillnad - könsperspektiv i socialt arbete med barn och ung-domar, 2008:3, Ingrid Claezon

Utsatt barndom - olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård, 2008:2, Gunvor Andersson

Självskadebeteende – forskning, behandling och metoder för att före-bygga psykisk ohälsa hos unga, 2008:1, Rigmor Stain (red.)

Barnhuset har gett ut följande rapporter

(Kan laddas ner från Barnhusets hemsida)

Det späda barnet som anhörig - Hur kan vi forma hållbara struktu-rer för att uppmärksamma det späda barnets behov när en förälder har en psykisk sjukdom?, 2010, Dokumentation från seminarium

Psykisk hälsa hos mammor som utsatts för våld av sin partner – för och efter deltagande i Bojens grupprogram, Delrapport 2, 2010, Ka-

rin Grip, Anders Broberg, Kjerstin Almqvist

Att läsa är livsviktigt – om familjehemsplacerade barns läsning och skolgång, 2010, Gia Kjellén

Att lämna en destruktiv relation – mammor som utsatts för våld av sin före detta partner berättar om sin situation och hur de hanterat den, Delrapport 1 2009, Jenny Lundgren, Stina Hillman & Anders Broberg

Sexuell exploatering av barn och ungdomar – vad vet de som möter barnen? En inventering av kunskaps- och resursbehov, 2008

Sexuell exploatering av barn och ungdomar. Sammanställning av aktuell kunskap och forskning 2004-2008, Gisela Priebe

Böcker och rapporter utgivna tidigare finns på Barnhusets hemsida www.allmannabarnhuset.se

Detta är en omarbetad och uppdaterad version av den första boken. För Barnhuset är det glädjande att det är så stor efterfrågan. Det visar både på ett intresse och ett behov inom socialtjänsten att få mer kunskap om metoder för hur man intervjuar barn. Idag förs en diskussion om vikten av en evidensbaserad praktik och i boken beskrivs riktlinjer som dels bygger på internationell forskning dels på professionellas erfarenheter av att ha tillämpat riktlinjerna.

Boken är tänkt som en vägledning för socialsekreterare i deras arbete med att intervjua barn i utsatta livssituationer, men vi tror att även andra yrkesgrupper kan ha praktisk användning för den.

Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i arbetet med utsatta barn och ungdomar. Barnhuset ger anslag till socialt inriktad barn- och ungdomsforskning, anordnar konferenser och seminarier för att sprida kunskap samt ger ut böcker i aktuella frågor. Barnhuset driver också egna utvecklingsprojekt.

Böcker och rapporter kan beställas från Stiftelsen Allmänna Barnhusets hemsida www.allmannabarnhuset.se

ISBN 91-86678-05-1